

INTERNATIONAAL

ONVRECHT

interview met een
Schrijver voor Gerechtigheid

4

twee Perspectief'ers
voor gerechtigheid

18

Don Ceder en Rinke Verkerk over
internationaal recht en de CU'

30

Voorwoord

Tirsa Bos

Leg deze PerspeX snel weg als je geen zin hebt in lastige thema's, in confronterend onrecht. Pak dit blad niet op als je liever iets luchtigs wil lezen. Want luchtig is deze editie zéker niet. Je kunt lezen over misstanden in de toerismesector, (online) kindermisbruik en bedrijven die weggelaten met milieucriminaliteit. Over de bezuinigingen op ontwikkelingssamenwerking, schendingen van humanitair oorlogsrecht en 'vergeten' (lees: genegeerde) conflicten. Daarbij kijken we ook kritisch naar binnen: naar onszelf, onze politieke partij en de Nederlandse overheid.

Toch is het thema van deze editie niet voor niets Internationaal (On)recht, met 'on-' tussen haakjes. Te midden van het onrecht dat welig tiert, zijn er tekenen van hoop, sporen van een koninkrijk dat "niet van deze wereld is", zoals Jezus van Nazareth ooit zei. Je kunt in deze PerspeX namelijk ook lezen over Tearfunds verzoeningsprojecten, over PerspectieF'ers die de handen uit de mouwen steken voor mensen in nood en over een professor die haar studenten op het hart drukt dat ze niet fatalistisch moeten worden. "Not all is lost", zei ze.

Laat je raken door onrecht. Wees vol heilige woede en verdriet, maar word niet apatisch of fatalistisch. De volgende woorden van Lysanne van de Kamp-Rinzema (bekend van haar boek *Scheppings(t)rouw*) zijn daarbij een troost en aansporing: "Wij blijven met een rouwend hart investeren in kleine, tijdelijke dingen, en we vieren onze medeschepselen in alle gebrokenheid en fragiele schoonheid die ook God in hen ziet." Onrecht heeft niet het laatste woord.

Hartelijke groet,

Tirsa Bos • hoofdredacteur PerspeX, PerspectieF, ChristenUnie-jongeren

Inhoud

- 2 **VOORWOORD**
- 4 **INTERVIEW** met Michiel van Heusden
- 8 **ARTIKEL** Ervaring van Jerke
- 9 **ARTIKEL** Ervaring van Dorothé
- 10 **INTERVIEW** met Guido de Vries
- 12 **ARTIKEL** over ontwikkelingssamenwerking
- 14 **QUIZ**
- 16 **ARTIKEL** over transnationaal kindermisbruik
- 18 **FEEDBACKFORMULIER**
- 19 **REBUS**
- 20 **POSTER**
- 22 **ARTIKEL** over toerisme en onrecht
- 24 **INTERVIEW** met Don Ceder
- 26 **INTERVIEW** met Rinke Verkerk
- 29 **ARTIKEL** over handelstarieven
- 32 **INTERVIEW** met Iva Vukusic
- 35 **ARTIKEL** over witteboordencriminaliteit
- 38 **BESPREKING** Neurenberg-films

SCHRIJVERS VOOR GERECHTIGHEID

Interview met Michiel van Heusden

Auteur: Iris Huizinga

Wat is recht? "De intrinsieke waarde van je medeschepselen erkennen en ernaar leven"

Het is iets voor negen uur op donderdagochtend, spitsuur op station Utrecht Centraal. We hebben afgesproken met Michiel van Heusden, die betrokken is bij het schrijverscollectief Schrijvers voor Gerechtigheid. Van een afstand zien we hem al: een tas op zijn ene schouder, een gitaar op de andere, een tas in de hand. "Donderdag is altijd een drukke dag", zegt Michiel, zijn bekapping verklarend. Op deze dag brengt hij zijn kinderen naar sport- en muziekles.

We nemen plaats in café Bar Beton, een gezellig ingerichte ruimte met veel groen en uitzicht op de stationshal, en bestellen koffie.

ZOU JE WILLEN BEGINNEN MET IETS OVER JEZELF EN SCHRIJVERS VOOR GERECHTIGHEID TE VERTELLEN?

"Ik ben dus Michiel, 42, getrouwd en heb twee zoons. Ik werk als bedrijfsadviseur in verduurzaming. Het hart daarachter is eigenlijk hetzelfde als bij Schrijvers voor Gerechtigheid: hoe maken we de wereld een stukje eerlijker? Bij eerlijk hoort voor mij ook duurzaam. De huidige systemen, daar gaan we het niet mee redden.

Het moet anders. Maar het gaat ook over: hoe ga je met mensen om?"

Die vragen houden hem ook bij Schrijvers voor Gerechtigheid, gestart in 2008, bezig. "Wat ons opviel als Schrijvers in 2008, is dat de Bijbel vol staat over Gods hart voor recht, optreden tegen armoede, liefde voor elkaar, zorg voor de schepping."

Voor Michiel was er een "bepalend moment", dat aanleiding gaf tot de start van het collectief. Het was de dag van de presidentsverkiezingen in de Verenigde Staten. "Volgens mij was het een zondag en ik moest spelen in de kerk. Mijn oma vroeg of we gebeden hadden voor de Amerikaanse verkiezingen. Dat triggerde iets: eigenlijk zou het heel logisch zijn als de wereld en wat we in de kerk doen met elkaar verbonden zijn. Ik denk dat dat wel een deurtje op een kier heeft gezet."

Samen met een aantal anderen bij wie dat besef ook leefde, richtte hij Schrijvers voor Gerechtigheid op. Het is veel meer dan "een band die liedjes speelt". "Het is een veel grotere groep van muzikanten die muziek maken en schrijven, maar we hebben ook theologen en dichters aan boord." De betrokkenen komen uit de

hele kerkbreedte en werken samen met allerlei hulp- en partnerorganisaties.

JULLIE LIEDEREN GAAN OVER RECHT EN ONRECHT. WAT IS VOLGENS JULLIE DE KERN DAARVAN?

"Recht gaat niet alleen maar over dat er geen armoede is, maar ook over liefdevolle, vredevolle relaties, waarin mensen tot hun recht kunnen komen. Het gaat over de intrinsieke waarde van je medeschepselen erkennen en daar ook naar leven."

DUS GERECHTIGHEID IS EIGENLIJK DAT MENSEN TOT HUN RECHT KOMEN?

"Ja, dat we de mensen en de schepping tot hun recht laten komen."

JE VERTELDE NET DAT SCHRIJVERS VOOR GERECHTIGHEID VEEL VERSCHILLENDE KERKACHTERGRONDEN RIJK IS. SCHUURT DAT WEL EENS?

"Voortdurend. Dat vinden we ook heel belangrijk om te hebben." Michiel neemt een slok koffie en denkt na over een voorbeeld. "Op het tweede album staat Wie liefde kent, kent God. Dat riep bij sommige mensen de vraag op of je eigenlijk niet moet zeggen: 'Wie opnieuw geboren is, die in Jezus gelooft, kent God.'"

"RECHT GAAT NIET ALLEEN MAAR OVER DAT ER GEEN ARMOEDE IS"

De discussies zijn niet alleen theologisch, maar gaan ook over "onze rol als mensen". "Een schrijver vond dat we in elk lied stil moeten staan bij de gebrokenheid van de schepping en ons aandeel daarin. Daar hebben we ook stevige gesprekken over gehad. Maar ja, Genesis 1 - 'God zag dat het goed was' - is ook wat we geloven. Er mag dus prima een lied zijn dat gaat over de wiewaai en de geur van bloemen. Dat is ook een deel van gerechtigheid: dat we van de schepping kunnen genieten en erkennen dat die ten diepste ooit goed bedoeld en gemaakt is."

Michiel vindt onenigheid waardevol, "omdat verschillende invalshoeken echt nodig zijn, want niemand ziet het hele plaatje. Zeker in een creatief proces is dat belangrijk, want door het erover te hebben, kom je vaak op nieuwe ideeën voor een tekst."

JULLIE BESTAAN AL SINDS 2008. HOE HEEFT JULLIE KEUZE VOOR THEMATIEK ZICH IN DE LOOP DER JAREN ONTWIKKELD?

Michiel vertelt dat het eerste album voornamelijk bestaat uit thematische liederen die lastiger in te passen waren in een kerkdienst. Terwijl dat laatste wel de bedoeling is, zegt hij: Schrijvers voor Gerechtigheid schrijft liederen voor de kerk.

Bij het tweede album ging het anders: "We vroegen onszelf: wat voor liederen zingt men eigenlijk in een kerkdienst?" Dit leidde tot liederen voor verschillende momenten in de kerkdienst, zoals het welkomstlied Met Open Armen, dat zegt dat je welkom bent bij God en in de kerk. "Ik weet van een kerk waar dit lied gezongen werd en men besepte: we zijn helemaal niet zo'n plek waar iedereen welkom is. Dat heeft mensen in die kerk toen tot actie aangezet om wat voor vluchtelingen te gaan doen in de stad."

ZIEN JULLIE JEZELF ALS ACTIVISTISCH?

Een korte stilte. "Nou... ik denk sommigen van ons wel en sommigen niet. Ik zou zelf wel activistischer willen zijn. Ik vind het heel belangrijk dat we als kerk en als christenen ons uitspreken over wat we geloven. Niet

op een belerende manier, maar om een stem te zijn. Bijvoorbeeld nu met de asielwetten. Om er te zijn en te zeggen: wij geloven dat mensen een intrinsieke waarde hebben, dat de mens niet illegaal kan zijn, simpelweg omdat ze door God gemaakt zijn.”

EEN AANTAL VAN JULLIE WAS OP ZONDAG 12 APRIL OOK BIJ DE GEBEDSDIENST RONDOM DE ASIELWETTEN, IN UTRECHT. ZOU JE DAT BESTEMPELEN ALS ACTIVISTISCH?

“Ja, een beetje op het randje misschien, hè? Ik weet het niet. Wat zou jij zeggen?”

HET IS WEL EEN SOORT STELLINGNAME ALS JE JE DAARBIJ AANSLUIT.

“Ja. Ons grootste voorbeeld, Jezus, nam ook stelling in. In zijn voetsporen kom je op plekken waar je je wel móét uitspreken. Voor mij voelt het soms als een plek van comfort. Ik kan het me veroorloven om me niet uit te spreken, want het raakt mij niet altijd direct. Maar er zijn heel veel mensen die er wel onder lijden. Dus ik denk dat het goed zou zijn als ik meer stelling in zou nemen.”

KRIJGEN JULLIE DAAR WEL EENS KRITIEK OP?

“Ja, en dat mag. Zeker toen we het klimaatalbum hebben gemaakt, Scheppingsliederen. ‘Ja, maar vergeten jullie de mensen niet?’ vroegen sommigen toen. Nee, die vergeten we niet, maar dit album ging hierover. Er zijn zeker mensen die ons in een linkse hoek plaatsen, die het te activistisch vinden of die vinden dat de kerk zich vooral met geestelijke dingen moet bezighouden. Dat geloof ik niet.”

WE HEBBEN JE VAN TEVOREN GEVRAAGD OF JE EEN LIED WILDE MEENEMEN DAT JOU BIJZONDER AANSPREEKT. JE KOOS DAN BENT U MET ONS. WAAROM DIT LIED?

Dat heeft vooral te maken met de aanleiding ervoor, zegt Michiel. De organisaties waarmee Schrijvers voor Gerechtigheid samenwerkt, vroegen hen om aandacht te geven aan het perspectief van mensen die nu al lijden onder klimaatverandering. “Dat wordt gemakkelijk vergeten als je gewoon in een kerk samenkomt. Je moet jezelf even dwingen om erbij stil te staan: sommige armoede is er als gevolg van hoe wij als mensen omgaan met de schepping.”

Hij komt zelf uit een evangelicale kerkstroming, waar

kerkdiensten “best wel gericht zijn op God ervaren”. Hij is daar wat “sceptischer” over geworden: “We kunnen op zoek zijn naar hoe we God op dit moment in een kerkdienst kunnen ervaren, maar God is er allang. Waar Hij het meest tastbaar aanwezig is, is bij mensen die gebroken zijn, in situaties die stuk zijn. Het enige wat we hoeven doen, is Hem daar opzoeken. Sterker nog, Hij zegt dat als je daar naartoe gaat en je de mensen dient die het het hardst nodig hebben, dan is het alsof je het voor Mij hebt gedaan. We hebben geprobeerd om die perspectiefwissel in het lied te verwoorden. We hoeven ons niet af te vragen: Heer, waarom bent U weggegaan? Want U bent er allang. Maar waar blijven wij?”

HOE PROBEER JE NIET ALLEEN TE SCHRIJVEN EN NA TE DENKEN OVER GERECHTIGHEID, MAAR DAT OOK DAGELIJKS HANDEN EN VOETEN TE GEVEN?

“Dat is iets is waar ik ook wel wat gefrustreerd over ben, dat dat niet zo vorm krijgt als ik zou willen.” Michiel en zijn vrouw woonden jarenlang in India, waar ze veel directer zagen wat voor bijdrage ze leverden. “Nu is dat meer op afstand. Dus dat is iets waar ik opnieuw mee bezig ben en wil.”

Met zijn gezin is hij betrokken bij een stukje land in Nieuwegein, dat ze samen met andere vrijwilligers en A Rocha, een christelijke natuurorganisatie, biodiverser helpen maken. “Het is niet spectaculair, maar wel leuk om te doen. Het is mooi om je op die manier direct te verbinden met de schepping en met je handen bezig te zijn.” Dat probeert hij zijn kinderen ook mee te geven.

OVER MEEGEVEN GESPROKEN, HEB JE NOG EEN BOODSCHAP DIE JE MEE ZOU WILLEN GEVEN AAN PERSPECTIEFERS EN JONGEREN?

Michiel benadrukt dat we niet bij de pakken neer moeten gaan zitten, maar onze stem - hoe klein ook - mogen laten horen, zowel binnen als buiten de kerk. “Zeg: ‘Dit vinden wij belangrijk.’ Niet op een exclusieve, maar op een verbindende manier. Dat zou ik inspirerend vinden, als op die manier de kerk veel meer een rol kan oppakken. Ik denk dat jullie daar actief in zijn en wij ook, dus misschien kunnen we daar veel meer de handen ineenslaan.”

Dan bent U met ons

Hoelang al ruikt U het branden van de bossen?
Hoelang al voelt U het vuur?
Hoelang al ziet U de oogsten mislukken?
Hoelang al vraagt U aan ons
hoelang het nog duurt?

Hoelang al ziet U de opgedroogde meren?
Hoelang al lijdt de natuur?
Hoelang al heeft U de dieren zien sterven?
Hoelang al vraagt U aan ons
hoelang het nog duurt?

Kom, Jezus, kom.
U lijkt ver bij ons vandaan,
maar het is juist andersom,
Heer, U bent nooit weggegaan.

Want U woont waar niemand meer kan leven.
U bent thuis op plaatsen zonder hoop,
waar de aarde niets meer heeft te geven,
waar de zee de dorpen binnenstroomt.
U bent vrienden met de allerarmsten,
U zit naast hen in de hete zon.
En zijn wij met hen,
dan bent U met ons.

Hoelang nog hebben uw kinderen geen eten?
Hoelang nog roept U om recht?
Hoelang nog vraagt U of wij U vergeten?
Hoelang nog voordat wij doen
wat U heeft gezegd?

Kom, Jezus, kom.
U lijkt ver bij ons vandaan,
maar het is juist andersom,
Heer, U bent nooit weggegaan.

Want U woont waar niemand meer kan leven.
U bent thuis op plaatsen zonder hoop,
waar de aarde niets meer heeft te geven,
waar de zee de dorpen binnenstroomt.
U bent vrienden met de allerarmsten,
U zit naast hen in de hete zon.
En zijn wij met hen,
dan bent U met ons.

Tekst en muziek: Eline van Dijk, Matthijn Buwalda, Michiel van Heusden
Album Scheppingsliederen – © Schrijvers voor Gerechtigheid

VAN DE REGEN IN DE DRUP

Auteur: **Jerke Setz**, voorzitter **Perspectief 2024-2026**

"Je bent knettergek." Dat zei ik vier jaar geleden tegen mijn broertje Chiel, vlak na de Russische invasie, toen hij vertelde dat hij naar Oekraïne wilde vertrekken. De beelden van de slachting in Bucha stonden me nog helder voor ogen. De Russen hadden zich beestachtig gedragen, de dreiging hing nog tastbaar in de lucht. En daar wilde hij dus heen om te helpen. Ik herhaal het maar: knettergek.

En toch ging hij. Met stichting Hope4Ukraine reisde hij af naar Irpin, een stad op twintig kilometer afstand van Kiev. Zeventigduizend inwoners, voor zeventig procent verwoest door Russische mortieren. Toen hij terugkwam vertelde hij over een realiteit die ik niet kende, of nou ja, niet écht kende. Over kapotgeschoten flats waar nog mensen in woonden. Over kinderen die het verschil tussen inkomend en uitgaand vuur uit het hoofd kennen. Hij ging nog twee keer, en beide keren kwam hij heelhuids thuis. Langzaam veranderde mijn weerstand in waardering, en uiteindelijk in respect. Die mensen daar zijn mensen zoals jij en ik. En die hebben hulp nodig.

Dus ging ik dit jaar zelf mee. Huizen herstellen in Mochun, een dorp waar je het bos niet in kunt lopen omdat het bezaaid ligt met landmijnen. Aan de rand staan rood-witte linten, zoals bij ons rond een wegopbreking, behalve dat hier elke stap je leven kan kosten. Het werd een behoorlijke wisseling van perspectief. Ik denk dat ik daar een stukje van mijn naïviteit heb achtergelaten.

We staan gipsplaten tegen de muren te zetten, geconcentreerd, in een huis dat we langzaam weer bewoonbaar maken. Stof in de lucht, het geluid van een schroefmachine, iemand die koffie inschenkt. Boven ons hoofd klinkt opeens een doffe knal. "What was that?" vraagt iemand. Even valt iedereen stil. Een Oekraïense vrouw loopt naar buiten met haar telefoon. Een paar tellen later komt ze terug.

"it was just a rocket, but they shot it down."

Zo simpel zegt ze het. Alsof het over het weer gaat. Iedereen pakt zijn schroefmachine weer op en we gaan verder waar we gebleven waren.

Dit is de realiteit waarin we werken. Je kunt hier mensen helpen. Dat meisje dat hier woont en niets anders kent dan oorlog, zij is het meer dan waard om voor op te bouwen. En tegelijkertijd breekt deze oorlog zoveel meer af dan wij kunnen herstellen. Voor elke muur die wij overeind zetten, vallen er ergens anders tien om. Het is dweilen met de kraan open.

En toch is het niet zinloos. Want het zijn mensen zoals jij en ik die hier in de shit zitten. Het gaat niet om de huizen die we bouwen, het gaat om hen. Zij zijn het waard om voor terug te komen.

DWEILEN MET DE KRAAN OPEN

Auteur: **Dorothe Kalkman**,
bestuurslid **Lokaal & Leden 2025-2026**

Duinkerke (Frankrijk), zomer 2022. Ik sta ergens bij een industrieterrein op een zandpad tussen wat bosjes. Er loopt een treinrails parallel aan het zandpad waar af en toe een goederentrein overheen boemelt en hard toert als er mensen op het spoor lopen. Om me heen zijn de bosjes gevuld met opgooitentjes en houtvuur. Dit is de plek waar ik die zomer elke dag zou zijn, samen met een paar honderd anderen. En waar ik tot de dag van vandaag blijf terugkomen.

Vrijwel iedereen kent de verhalen van de ontmanteling van de jungle van Calais in 2016. Het grote vluchtelingenkamp aan de Franse kust was in bijna

20 jaar tijd gegroeid naar minstens 10.000 inwoners. Mensen op de vlucht die wachtten op goed weer om de oversteek te maken naar Engeland met een bootje. Mensen die op rijdende treinen en vrachtwagens sprongen in de hoop de oversteek te kunnen maken. Toen de jungle werd ontmanteld, verspreidden de inwoners zich over de 40 kilometer kustlijn die tussen Calais en Duinkerke ligt. Zij kwamen niet in hotels, niet in opvangplekken, maar op straat terecht.

We zijn tien jaar verder. Er is weinig veranderd in de situatie van de vluchtelingen die aan de Franse kust verblijven. In Ter Apel duurde deze situatie een paar weken, hier al decennia. Wat wel is veranderd, is de hardheid van de politie die op hen blijft jagen. Er wordt namelijk geen normale politie ingezet, maar de CRS (Franse versie van de ME). In Duinkerke ontruimen zij vrijwel elke week de 'mini-jungle', alle tenten worden afgepakt en mensen blijven met nog minder achter dan dat ze al hadden. De CRS zet vaak traangas in, bijna altijd in situaties waarin geen dreiging is. Mensenrechtenorganisaties waarschuwen al jaren voor excessief geweld, maar de situatie blijft verslechteren.

En ondertussen blijven vrijwilligers de mensen helpen waar ze kunnen. Met spullen, met geld, met zichtbaarheid. Er zijn organisaties actief die elke dag voor honderden mensen koken, die elke dag kleding en tenten uitdelen, en die dagbesteding organiseren voor de kinderen die in de jungle zijn. We mogen langskomen bij festivals door Nederland en België om achtergelaten kampeerspullen op te ruimen en naar Duinkerke te brengen. Op allerlei manieren blijven mensen zich inzetten om de situatie dragelijker te maken dan die nu is.

Het is dweilen met de kraan open, daar ben ik me zeker van bewust. Alleen vind ik het onverteerbaar dat op een uurtje of drie rijden van de Nederlandse grens honderden mensen als rellende voetbalhooligans worden behandeld. Puur en alleen omdat ze op zoek zijn naar een plek om te leven. Ik geloof dat ieder mens, waar die ook vandaan komt, recht heeft op bed, bad en brood. En al ben ik een druppel op een gloeiende plaat, ik geloof dat deze druppels een wereld van verschil maken voor de mensen die ze ontvangen.

IN GESPREK MET

GUIDO DE VRIES

DIRECTEUR VAN **tearfund**

Auteur: **Tirsa Bos**

Tearfund, een internationale christelijke organisatie die zich inzet voor noodhulp en ontwikkelingssamenwerking, is een financiële partner van PerspectieF. Om de organisatie beter te leren kennen, gingen wij (Matthijs en Tirsa) in gesprek met Guido de Vries, directeur van Tearfund.

Het eerste wat ons opvalt wanneer we het gesprek aanknopen met Guido de Vries is hoe benaderbaar hij is en oprecht geïnteresseerd in anderen. Het interview is weliswaar online, maar zijn betrokken houding haalt de drempel van schermcontact al snel

naar beneden. “Gewoon ‘je’ en ‘jij’ zeggen hoor!” lacht hij, wanneer we hem met ‘u’ aanspreken. Guido is sinds 2023 directeur van Tearfund. Daarvoor deed hij lange tijd humanitair werk in Oeganda, Sri Lanka, Myanmar en Soedan. Hierdoor is onrecht allesbehalve een abstract concept voor hem. Op dit moment houdt vooral de oorlog in Soedan hem veel bezig. “Omdat ik er zelf lang heb gewoond, staan de gezichten van mensen scherp op mijn netvlies,” vertelt hij. Er zijn massa-executies, verkrachtingen, miljoenen ontheemden en hongersnood, maar de rest van de wereld houdt zich ooverdovend stil.

ALLEDAAGSE VREDESTICHTERS

In dat licht lijkt “werken aan een wereld zonder onrecht en armoede” een onhaalbare ambitie.¹ Hoe probeert Tearfund dan toch recht te doen? Concreet betekent dit nauw samenwerken met lokale kerken en inzetten op kleinschalige verandering. Guido geeft het voorbeeld van verzoeningsprojecten tussen moslims en christenen in Nigeria. Op een keer had een christen brandbommen in een moskee gegooid, waarna moslims in dat gebied begrijpelijkerwijs wraak wilden nemen. Jongeren die deelnamen aan Tearfunds vredesopbouwproject gingen echter naar de moskeeleiders toe en moedigden hen aan om in gesprek te gaan met kerkleiders. Zo geschiedde: de kerkleiders namen hun verantwoordelijkheid en zorgden ervoor dat de dader bestraft werd. “Zo’n voorbeeld haalt de krant niet,” zegt Guido, “maar het laat wel zien hoe vicieuze cirkels van geweld doorbroken kunnen worden”.

Om geld op te halen voor dit soort vredesprojecten organiseert Tearfund in juni Expeditie Pelgrim, een tweedaagse wandeltocht over oude pelgrimspaden tussen Zwolle en Zutphen.² Guido hoopt op zo veel mogelijk wandelaars, maar het is een uitdaging om mensen te enthousiasmeren. Vergeleken bij

andere christelijke organisaties in Nederland legt Tearfund veel nadruk op gedragsverandering. Recht doen is niet slechts iets wat ver weg gebeurt: het begint bij onszelf, hoe we ons dagelijks leven vormgeven. “Daarin kunnen we veel leren van mensen in het Mondiale Zuiden,” merkt Guido op. Gemeenschapszin is daar doorgaans sterker dan in westerse landen, waar we maar al te vaak te druk zijn met onszelf. Hoe kunnen we daar verandering in brengen?

ALLEDAAGS RECHT DOEN

Recht doen begint met “verantwoordelijkheid nemen voor je eigen vierkante meter”, is het devies van Tearfunds directeur. Anders gezegd, “houd het klein, omdat al het onrecht in de wereld soms te overweldigend is”. Je inzetten voor je naaste betekent bijvoorbeeld je bewust zijn van de partij waarop je stemt, betrokken zijn bij de buurt waarin je woont, of meedoen met het Happietaria-initiatief.³ Happietaria is een pop-uprestaurant dat tijdelijk wordt opgezet en gerund door studenten en waarvan de opbrengst naar Tearfunds projecten gaat, bijvoorbeeld op het gebied van duurzaamheid of vredesopbouw.

Tot slot klinkt het wellicht afgezaagd, maar niets is minder waar: gebed is cruciaal. “Zonder gebed zouden we allang zijn neergevallen,” zegt Guido. Uit zijn woorden blijkt dat zijn geloof in God een anker is. Gebed heeft volgens hem te maken met overgave. “We zijn medewerkers in Gods koninkrijk en proberen dit koninkrijk dichterbij te brengen, maar we kunnen geen paradijs op aarde creëren.” De wetenschap dat God nog veel intenser begaan is met wat er op aarde gebeurt dan wij ooit zouden kunnen zijn, is broodnodig tegengif tegen wanhoop en cynisme. Dit houdt Guido, zijn collega’s en hopelijk ook ons, PerspectieF’ers, strijdbaar wanneer we geconfronteerd worden met onrecht, dichtbij en ver weg. •

VERANTWOORDELIJKHEID
nemen voor
je eigen
VIERKANTE METER

¹ Tearfund, ‘Missie en Visie’, Tearfund, geraadpleegd op 20 april 2026, <https://www.tearfund.nl/wie-wij-zijn/organisatie/missie-en-visie>.

² Tearfund, ‘Expeditie: Pelgrim’, Tearfund, geraadpleegd op 20 april 2026, <https://actie.tearfund.nl/tearfundacties/expeditie-pelgrim>.

³ Happietaria, ‘Over Happietaria’, Happietaria, geraadpleegd op 20 april 2026, <https://www.happietaria.nl/over-happietaria>.

ONTWIKKELINGSSAMENWERKING NOG STEEDS

KOP VAN HET

BINGE!

Auteur: **Daniël de Boer**, voorzitter van de werkgroep
Ontwikkelingssamenwerking en Buitenlandse Handel

In een regeerakkoord dat praktisch leest als het VVD-programma zagen veel duiders nog enkele 'overwinningen' voor de andere twee partijen. Ontwikkelingssamenwerking was daar één van, met een structurele extra investering van 257 miljoen per jaar. Hoewel dit bedrag een schijntje is vergeleken met de mokerslag aan bezuinigingen van kabinet Schoof, noemen de drie regeringspartijen het beetje extra geld daarom heel positief "een stap in de richting van de OESO-norm", de internationale afspraak om minimaal 0,7 procent van het bruto nationaal inkomen te reserveren voor ontwikkelingssamenwerking.

Maar het is wel een heel schoorvoetende stap. Als de stapjes dit tempo blijven houden, duurt het nog tot 2078 voordat we de OESO-norm wél halen, zegt Dirk-Jan Koch, bijzonder hoogleraar ontwikkelingshulpvraagstukken.¹ De 0,7 procent raakt de laatste kabinetten sowieso steeds verder uit zicht.

Vanouds prijkte Nederland op alle toplijstjes als het ging om betrokkenheid op de wereld en de grootte van het budget voor ontwikkelingssamenwerking. Dat kwam ook omdat het decennialang de traditie was dat dit budget gekoppeld was aan de groei van de economie. VVD'er Eelco Heinen zette hier als minister van Financiën een streep door. Met als resultaat dat de 0,7 procent voorlopig uit zicht blijft, ook met dit nieuwe kabinet.

Toch waren ontwikkelingsorganisaties in hun reactie op het akkoord nog voorzichtig positief. Met de massale bezuinigingen van het vorige kabinet en andere westerse landen in het achterhoofd lijkt het een begrijpelijke reactie. Wie zou dan niet blij zijn met een structurele investering van 257 miljoen?

Inmiddels is die blijdschap wel verdampt. Nadat het CPB het regeerakkoord vorige maand doorrekende, blijkt dat de 257 miljoen de komende tien jaar

naar asielopvang in Nederland gaat. De regering wil maximaal tien procent van het budget voor ontwikkelingssamenwerking gebruiken om de tegenvallende kosten van asielopvang op te vangen. Wettelijk gezien mag dat, maar het gaat wel ten koste van alle andere investeringen.

Dat terwijl die investeringen wel nodig zijn in deze tijd van een kantelende wereldorde. Vrede en veiligheid komen echt niet dichterbij door alleen de vele miljarden die de krijgsmacht erbij krijgt. Juist investeren in ontwikkelingssamenwerking draagt bij aan wereldwijde vrede, veiligheid en gerechtigheid. Mocht je het om redenen van naastenliefde en solidariteit nog niet belangrijk vinden, dan vertelt zelfs ons egoïstische ik dat meer geld naar ontwikkelingssamenwerking een goed idee is.

De extra investering blijkt dus een wassen neus, maar er is nog een tegenvaller voor de ontwikkelingssector. Het nieuwe kabinet is van plan om het potje voor ontwikkelingssamenwerking verder leeg te halen. Vanaf 2027 wordt ook steun aan Oekraïne voor 419 miljoen per jaar daaruit bekostigd – iets dat zelfs kabinet Schoof niet deed. Had het kabinet wél significante stappen richting de OESO-norm gezet, dan gaf dat dus een vertekend beeld. Het gaat er niet alleen om hoeveel geld er in totaal in het potje zit, maar ook waar dat aan uitgegeven wordt. En met de kosten voor asielopvang en de 419 miljoen voor Oekraïne verdwijnt bijna een kwart van de totale begroting. Dat betekent dat bijna een kwart van de begroting niet aan armoedebestrijding, klimaat of vrouwenrechten besteed kan worden.

"Mooie woorden, maar financiering blijft uit", kopt Partos, de branchevereniging voor internationale samenwerking, na de doorrekening van het CPB. Het is een bittere pil voor veel ontwikkelingsorganisaties. Want alle mooie woorden ten spijt, onder de streep kunnen zij fluiten naar hun geld.²

¹ "Wat betekent de ambitie van het kabinet om te investeren in ontwikkelingssamenwerking?," NPO Radio 1, fragment uit NOS Radio 1 Journaal, 4 februari 2026, <https://www.nporadio1.nl/fragmenten/nos-radio-1-journaal-nos-nt/019c299b-b7b7-729b-917f-02f040e390ba/2026-02-04-wat-betekent-de-ambitie-van-het-kabinet-om-te-investeren-in-ontwikkelingssamenwerking>.

² "Mooie woorden, maar financiering blijft uit," Partos, 31 maart 2026, <https://www.partos.nl/nieuws/mooie-woorden-maar-financiering-blijft-uit/>.

QUIZ

Auteur: **Joeri Jansen**

1. HET VERDRAG VAN GENÈVE IS ONTSTAAN NA DE JARENLANGE LOBBY VAN HENRI DUNANT. DUNANT CONSTATEERDE DAT ER REGELS MOETEN KOMEN OVER HOE WE OM MOETEN GAAN MET GEWONDEN EN DOKTOREN IN OORLOGSGEBIEDEN. IN WELKE OORLOG DEED DUNANT DE ERVARINGEN OP DIE ER TOE LEIDDEN DAT HIJ VOOR 'DE VERBETERING VAN HET LOT DER GEWONDEN EN ZIEKEN, ZICH BEVINDENDE BIJ DE STRIJDKRACHTEN TE VELDE' GING PLEITEN?

- A De 2de Italiaanse onafhankelijkheidsoorlog (1859)
- B De Frans-Duitse oorlog (1870-1971)
- C De Eerste Boerenoorlog (1880-1881)
- D De Eerste Wereldoorlog (1914-1918)

2. HET OORSPRONKELIJKE VERDRAG VAN GENÈVE BEKOMMERT ZICH ALLEEN OVER OORLOG TE LAND. LATER ZIJN ER ARTIKELN TOEGEVOEGD DIE OVER OORLOG TER ZEE GINGEN. DEZE ARTIKELN ZIJN GEBASEERD OP AFSPRAKEN DIE DOOR DE INTERNATIONALE GEMEENSCHAP OORSPRONKELIJK IN EEN ANDERE STAD ZIJN GEMAAKT. IN WELKE STAD ZIJN DE EERSTE REGELS OVER INTERNATIONAAL RECHT OP ZEE IN OORLOGSTIJD GEMAAKT?

- A Antwerpen
- B Bern
- C Den Haag
- D Marseille

3. ALS VOORLOPER VAN DE VERENIGDE NATIES HAD JE DE VOLKENBOND. DEZE INTERNATIONALE ORGANISATIE BLEEK IN REALITEIT TANDELOOS. DE ORGANISATIE KON ONDER ANDERE EEN OORLOG TUSSEN ITALIË EN ETHIOPIË NIET VOORKOMEN. OOK NAZI-DUISSLAND HEEFT WEINIG TEGENGAS GEHAD VAN DE VOLKENBOND. WELK LAND HEEFT NOG EEN POGING GEDAAN IN DE VOLKENBOND PROTEST AAN TE TEKENEN VOOR DE ACTIES VAN NAZI-DUISSLAND? GEVOLG VAN EEN GEMEENTELIJKE HERINDELING?

- A Liberia
- B Mexico
- C Polen
- D San Marino

4. HET INTERNATIONAAL GERECHTSHOF (NIET TE VERWARREN MET HET INTERNATIONAAL STRAFHOF) BRENGT NAAST UITSPRAKEN OVER INTERNATIONAAL RECHT OOK BEPAALDE ITEMS UIT DIE VOOR VERZAMELAARS WELKEENS INTERESSANT Zouden KUNNEN ZIJN. WAT VOOR EEN UNIEK VERZAMELITEM MAG HET INTERNATIONAAL GERECHTSHOF ZELF MAKEN?

- A Euromunten
- B Postzegels
- C Nummerplaten
- D Scheepsvlaggen

5. WIE VAN DEZE POLITICI IS AL HET LANGST VOORTVLUCHTIG VOOR HET INTERNATIONAAL STRAFHOF?

- A Benjamin Netanyahu
- B Donald Trump
- C Rodrigo Duterte
- D Vladimir Putin

6. HET AMERIKAANSE CONGRES HEEFT IN 2002 EEN AMENDEMENT AANGENOMEN DAT DE REGERING VAN DE VERENIGDE STATEN OPRDEPT OM TE VOORKOMEN DAT AMERIKAANSE BEWINDSLIEDEN OF SOLDATEN 'ONTRECHT' WORDEN BERECHT DOOR HET INTERNATIONAAL STRAFHOF. ZELFS EEN INVASIE VAN DEN HAAG ZOU IN THEORIE TOEGESTAAN ZIJN. WELKE NAAM HAD DIT AMENDEMENT OFFICIEEL?

- A Free Patriots and Warheroes Act
- B The Hague Invasion Act
- C American Service-Members Protection Act
- D Warning Against Recklessness Act

7. WELK NIET-PERMANENT LID VAN DE VN-VEILIGHEIDSRaad IS HET VAAKST LID GEWEEST VAN DE VN-VEILIGHEIDSRaad?

- A Colombia
- B Duitsland
- C Ierland
- D Japan

8. IN HET INTERNATIONALE RECHT IS OOK VASTGELEGD WELKE WAPENS GEBRUIKT MOGEN WORDEN IN CONFLICTEN. BEPAALDE WAPENS MOGEN WEL GEPRODUCEERD OF ONTWIKKELD WORDEN, MAAR NIET VERKOCHT AAN LANDEN DIE BIJVOORBEELD MISDADEN TEGEN DE MENSELIJKHEID DREIGEN TE BEGAAN. OP WELK SOORT WAPEN GELDT EEN GEBRUIKSVERBOD?

- A Vlammenwerpers
- B Blindmakende laserwapens
- C Clustermunitie
- D Landmijnen

9. DE DEFINITIE VAN GENOCIDE IS VASTGELEGD NA DE TWEEDE WERELDOORLOG. GENOCIDE IS EEN ZWARE JURIDISCHE TERM DIE OOK INTERNATIONALE VERANTWOORDELIJKHEDEN MET ZICH MEEBRENGT. HIEROM WILLEN VEEL LANDEN DEZE TERM EIGENLIJK MAAR WEINIG GEBRUIKEN. WIE HEBBEN ER DAADWERKELIJK MENSEN VERDOORDEELD VOOR DE MISDAAD GENOCIDE?

- A Het Internationaal Gerechtshof
- B Oorlogstribunalen
- C Het Hof van Justitie van de Europese Unie
- D Er is nog nooit iemand veroordeeld voor genocide

10. IN DE VN-VEILIGHEIDSRaad WORDEN VANWEGE HET VETORECHT VAN BEPAALDE LANDEN VELE RESOLUTIES NIET AANGENOMEN. DESONDANKS ZIJN ER SINDS 1945 RUIM 2800 RESOLUTIES AANGENOMEN. DAT ZIJN ER ONGEVEER 35 PER JAAR. WELK LAND HEEFT TOT NU TOE HET MINST GEBRUIK GEMAAKT VAN HET VETORECHT?

- A India
- B Frankrijk
- C China
- D Verenigd Koninkrijk

ANTWOORDEN:
1A, 2X, 3B, 4B, 5D, 6C, 7D, 8C, 9B, 10B

KINDER MISBRUIK OP BESTELLING

Auteur: **Werkgroep Democratie & Bestuur**

Terwijl iemand in Nederland achter zijn laptop zit, wordt een kind aan de andere kant van de wereld gedwongen seksuele handelingen te verrichten. Dit gebeurt live, op bestelling. Dagelijks.

Nederland is een van de grootste hostlanden¹ van de weezinwekkende misdaad die door het Openbaar Ministerie transnationaal seksueel kindermisbruik genoemd wordt.² Verdachten hebben hierbij seksueel contact met kinderen in het buitenland of betalen om misbruik via livestreams te bekijken.

Op de site van het Openbaar Ministerie zijn nieuwsberichten te vinden over een tiental zaken, maar dit is slechts het topje van de ijsberg. Volgens schattingen van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC) maken jaarlijks 20.000 Nederlanders zich schuldig aan deze vorm van internationaal onrecht.³

Hoe kan dit onrecht, dat iedere dag weer kinderen schaadt, aangepakt worden? Aangezien het bewijsmateriaal na de stream verdwijnt, is de pakkans erg laag. Experts benadrukken daarom dat internationale samenwerking belangrijk is, bijvoorbeeld via het *Philippine Internet Crimes Against Children Center* (PICACC). Dit is een samenwerkingsverband tussen verschillende buitenlandse politie-eenheden en organisaties die zich inzetten tegen kindermisbruik.

Bovendien ligt er volgens zowel Arda Gersens, bestuursvoorzitter bij de Autoriteit Online Terroristisch en Kinderpornografisch Materiaal (ATKM), als de Europese CSAM-verordening een verantwoordelijkheid bij techbedrijven: zij moeten patronen herkennen en ontdekken.⁴ Deze EU-verordening is nu in ontwikkeling en moet een geharmoniseerd juridisch kader gaan bieden voor de aanpak van seksueel kindermisbruik. Aanbieders van online platforms moeten inschatten hoeveel risico hun platform loopt op het versturen van seksueel kindermisbruikmateriaal en moeten vervolgens gepaste maatregelen nemen. Als er sprake is van een 'significant risico' op het platform, wil de verordening dat er een nationale autoriteit is die een detectiebevel kan uitvaardigen. Dit betekent dat bepaald materiaal gescand moet worden. Vanuit het oogpunt van privacy is hier kritiek op gekomen.⁵ Momenteel wordt er nog onderhandeld over de richtlijn, maar wanneer deze rond is, zal ook Nederland gebonden zijn aan deze verplichtingen.

Ook in de politiek klinkt een roep om actie. Tijs van den Brink (CDA) pleit voor een hardere aanpak van techbedrijven. Mirjam Bikker (ChristenUnie) zet daarnaast in op een breed debat over deze schrijnende kwestie en sterke (Europese) wetgeving om de pakkans te verhogen. Op initiatief van de ChristenUnie, CDA en JA21 werd op 26 maart jl. de documentaire *Streaming Hell* vertoond in de Tweede Kamer.⁷ Deze film van Nachtzon Media en International Justice Mission laat de schrijnende realiteit van kindermisbruik in de Filipijnen zien.

Dat juist de ChristenUnie hier aandacht voor vraagt, is geen toeval. De partij zet zich al langer in tegen seksuele uitbuiting en andere vormen van mensenhandel. In het verkiezingsprogramma voor 2025 pleit ze expliciet voor een hardere aanpak van transnationaal seksueel kindermisbruik. De aanpak van uitbuiting en mensenhandel is volgens de partij het meest effectief als de samenwerking tussen politie en hulporganisaties wordt verbeterd en een grensoverstijgende aanpak op Europees niveau wordt gerealiseerd. Bedrijven die verdienen aan de infrastructuur of verspreiding van het misbruik moeten verantwoordelijk worden gehouden.

Hoewel het in Nederland kan voelen als een ver-van-ons-bed-show, is het probleem dichterbij dan wij misschien denken. Zolang dit misbruik voortduurt, blijft het belangrijk om aandacht te vragen voor de schrijnende situaties waarin deze kinderen zich iedere dag weer bevinden. Bid voor hen en de organisaties die zich inzetten om dit afschuwelijke onrecht tegen te gaan. •

¹ Inhope. 2026. "Annual Report 2025". 13 april 2026. <https://inhope.org/annual-report/2025>.

² Openbaar Ministerie. 2026. "Transnationaal Seksueel Kindermisbruik". 29 januari 2026. <https://www.om.nl/onderwerpen/t/transnationaal-seksueel-kindermisbruik>.

³ WODC. 2025. "Jaarlijks Plegen Minstens 20.000 Nederlandse Mannen Seksueel Kindermisbruik in het Buitenland". 1 juli 2025. <https://www.wodc.nl/actueel/nieuws/2025/07/01/jaarlijks-plegen-minstens-20.000-nederlandse-mannen-seksueel-kindermisbruik-in-het-buitenland>.

⁴ International Justice Mission. z.d. "Nederlandse Politie en IJM Investeren in de Strijd Tegen Online Kindermisbruik". <https://www.ijmnl.org/news/nederlandse-politie-en-ijm-investeren-in-de-strijd-tegen-online-kindermisbruik>.

⁵ Europese Commissie. 2022. "Voorstel voor een verordening van het Europees Parlement en de Raad tot vaststelling van regels ter voorkoming en bestrijding van seksueel misbruik van kinderen". 11 mei 2022. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52022PC0209>.

⁶ Groot, Diederik de. 2025. "Toenemende Steun Voor EU-wetsvoorstel 'Chat Control' Tegen Online Kindermisbruik, Maar Ook Zorgen: 'Controleren van Privé-appjes Is Ernstige Privacyschending'". EenVandaag, 15 augustus 2025. <https://eenvandaag.avrotros.nl/artikelen/toenemende-steun-voor-eu-wetsvoorstel-chat-control-tegen-online-kindermisbruik-maar-ook-zorgen-controleren-van-privé-appjes-is-ernstige-privacyschending-161053>.

⁷ International Justice Mission. z.d. "Tweede Kamer Onder Indruk van 'Streaming Hell': 'Dit Moet Stoppen'". <https://www.ijmnl.org/stories/tweede-kamer-onder-indruk-van-streaming-hell-dit-moet-stoppen>.

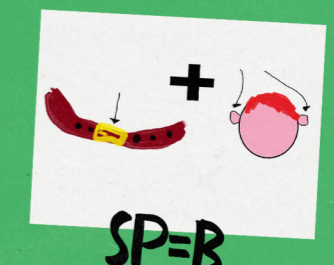
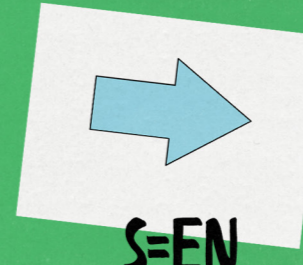
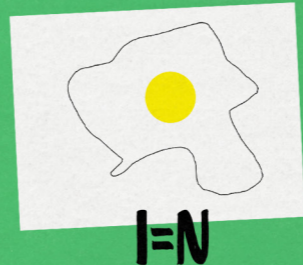
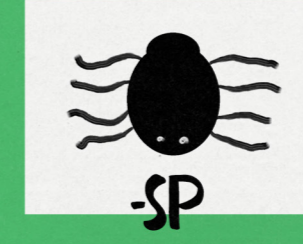
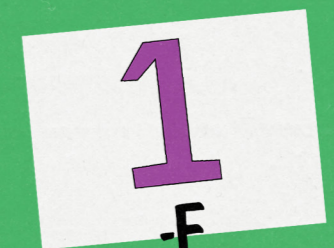
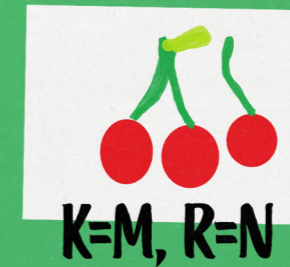
WE WILLEN GRAAG WETEN
 WAT JE VAN DE
PerspeX VINDT!

Je helpt ons enorm als je deze QR-code scant en je feedback doorgeeft (het kost maar een paar minuten)!

Auteur: Joeri Jansen

REBUS

Degene die als eerst mailt naar de redactie met de juiste oplossing van de rebus (perspex@perspectief.nu), ontvangt gratis het boek *Het hele dorp wist het*, van Rinke Verkerk!

LAAI JEEHART BRANDEN

ETimmer

TOERISME ALS PARADOX

Reizen langs de randen van conflict

Auteur: **Fabiënne Hendriksen, MSc Tourism, Society & Environment**

Oorlog, armoede en honger worden vaak beschreven als problemen die zich ver van ons bed afspelen. Ze behoren tot het journaal, de statistiek, het abstracte mondiale Zuiden. Tegelijkertijd boeken we vliegtickets naar juist diezelfde regio's, op zoek naar avontuur, natuur en authenticiteit. Reizen naar zich ontwikkelende landen zijn populairder dan ooit. Dat lijkt een tegenstelling. Maar misschien is het juist die spanning die aantrekkingskracht verklaart.

Om deze paradox te begrijpen wordt in onderzoeken vaak het concept emotionele geografie als kader gebruikt.¹ Deze benadering laat zien hoe emoties en beeldvorming, zoals fascinatie, medeleven, schuld of ontzag, sturen hoe we plaatsen waarnemen en waarderen.² In het toerisme bepalen die gevoelens niet alleen waar we naartoe reizen, maar ook hoe mondiale ongelijkheid wordt genormaliseerd, beleefd en soms zelfs geconsumeerd. Ongelijkheid vormt daarmee geen achtergrond van toerisme, maar een onderdeel ervan.

Bestemmingen in het mondiale Zuiden worden vaak geframed als 'exotisch', 'kwetsbaar' of 'avontuurlijk, maar beheersbaar'. Juist die framing maakt ze

aantrekkelijk binnen een westers perspectief. Het belooft intensiteit zonder risico, authenticiteit zonder verantwoordelijkheid. Deze beelden zijn echter geen toevallige reisverhalen, maar producten van geopolitieke machtsverhoudingen. Westerse toeristen, media en internationale organisaties hebben een dominante positie in het produceren en verspreiden ervan en bepalen daarmee welke plekken economisch waardevol worden geacht.

Het gevolg is een structurele afhankelijkheid van toeristische inkomsten die voortkomen uit een bepaalde westerse verbeelding. Een aanzienlijk deel van die inkomsten vloeit bovendien terug naar internationale touroperators en buitenlandse investeerders. Lokale gemeenschappen blijven achter met de lasten, terwijl de baten elders neerslaan. Toerisme functioneert zo niet als een neutrale economische sector, maar als een praktijk die voortbouwt op historische machtsrelaties en koloniale erfenissen.

Die dynamiek wordt pijnlijk zichtbaar in "conflictgebieden", zoals Virunga National Park in de Democratische Republiek Congo. In dit gebied komen toerisme, natuurbescherming en veiligheidspolitiek

samen. Virunga is een van de laatste plekken ter wereld waar berggorilla's in het wild te zien zijn, terwijl het gebied tegelijkertijd al decennialang wordt geteisterd door gewapend geweld. Geweld dat is aangewakkerd sinds de genocide in Rwanda in 1994 en verder geëscaleerd in 2023. Natuur en conflict worden hier beide als product verkocht en gepresenteerd als ervaring.³

Voor toeristen wordt deze realiteit zorgvuldig gefilterd. Er ontstaan zwaar beveiligde enclaves: eilanden van veiligheid en comfort te midden van structurele onzekerheid. Oorlog wordt decor, gevaar onderdeel van de beleving. De aanwezigheid van conflict geeft de toerist een gevoel van urgentie en spanning, een toevoeging aan de ervaring van de reis, zolang die spanning maar gecontroleerd en op afstand blijft.

Tegelijkertijd zien we dat natuurbescherming steeds vaker steunt op militaire structuren. Dat gebeurt deels uit noodzaak in instabiele regio's, waar bescherming zonder veiligheid onmogelijk is, maar kent ook een duidelijke schaduwzijde. Parkwachters worden gemilitariseerd, landschappen gepatrouilleerd en lokale gemeenschappen gezien als risico's in plaats van partners. Onder het mom van ecologische bescherming ontstaat uitsluiting, en worden bestaande ongelijkheden onbedoeld versterkt.⁴

Juist hier wordt het dubbelzinnige karakter van het reizen naar zich ontwikkelende landen zichtbaar. Toerisme kan een mooi instrument zijn voor natuurbehoud door financiële middelen te genereren, internationale aandacht te vestigen en het belang van biodiversiteit zichtbaar te maken. Zonder toerisme zouden sommige natuurgebieden simpelweg niet beschermd kunnen worden. Tegelijkertijd zorgt diezelfde aantrekkingskracht voor ecologische druk, vooral in gebieden die zowel ecologisch als geopolitiek kwetsbaar zijn. Wat bedoeld is als bescherming, kan zo omslaan in overbelasting.

Deze spanning helpt verklaren waarom reizigers zich aangetrokken voelen tot dit soort bestemmingen. Het zijn plekken waar natuur, authenticiteit en spanningen samenkomen. Toerisme biedt de mogelijkheid om nabijheid te voelen tot mondiale problemen, zonder er volledig deel van te worden. Die emotionele betrokkenheid is oprecht, maar kent structurele en schadelijke gevolgen.

"ONDER WELKE
VOORWAARDEN
VINDEN WIJ
TOERISME
EIGENLIJK
WENSELIJK"

Toerisme, natuurbeheer en geopolitiek zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Dat betekent dat wij ons moeten afvragen: onder welke voorwaarden vinden wij toerisme eigenlijk wenselijk? De vraag is niet of toerisme goed of slecht is, maar wanneer en voor wie het bijdraagt aan duurzaamheid en rechtvaardigheid. Dit vraagt om beleid en internationale samenwerking die verder kijken dan economische groei alleen, en expliciet aandacht hebben voor macht, verantwoordelijkheid en inclusie, zonder de verbindende en beschermende potentie van toerisme uit het oog te verliezen. •

¹ McCormack, D. P. (2008). Engineering affective atmospheres on the moving geographies of the 1897 Andrée expedition. *Cultural Geographies*, 15(4), 413–430. <http://www.jstor.org/stable/44251501>

² Anderson, B. (2009). Affective atmospheres. *Emotion, Space and Society*, 2(2), 77–81. <https://doi.org/10.1016/j.emospa.2009.08.005>

³ Duffy, R. (2015). Nature-based tourism and neoliberalism: Concealing contradictions. *Tourism Geographies*, 17(4), 529–543.

⁴ Marjinen, E. (2017). The 'green militarisation' of development aid: the European Commission and the Virunga National Park, DR Congo. *Third World Quarterly*, 38(7), 1566–1582.

Interview DON CEDER

Auteur: **Dieke den Besten-Scheurwater, Tirsja Bos**

Heb je het over internationaal (on)recht en de Christen-Unie, dan moet je praten met Don Ceder. Als voormalig advocaat en sinds 2021 Tweede Kamerlid voor de CU is hij veel bezig geweest met dit thema. Asielwetgeving, ontwikkelingssamenwerking, geloofsvrijheid - veel onderwerpen op zijn politieke bordje hebben te maken met (on)recht, hetzij internationaal, hetzij in Nederland. En dan is er natuurlijk de houding van de CU ten aanzien van Israël en de oorlog in Gaza. Oftewel, tal van thema's die we willen aansnijden in het interview met de CU-politicus. Na anderhalf uur zijn we nóg niet uitgepraat en -gevraagd, maar we hebben geprobeerd om de diepgang te zoeken en kritische vragen niet uit de weg te gaan.

RAUWE REALITEIT, RUST EN RELATIVERING

Kamerlid zijn betekent keuzes moeten maken. Je kunt je niet op alle onderwerpen richten. "Met drie zetels moet je de vraag stellen: waar kunnen wij als CU het verschil maken?" zegt Don. Momenteel is hij bezig met hervorming van de "schuldenindustrie", het belang van positief vaderschap voor de samenleving, en het aanklaarten van christenvervolgung. "Als christen in de politiek doe ik wat ik kan. Tegelijkertijd beseft ik dat we onrecht niet volledig kunnen uitroeien", legt hij uit. Ja, de realiteit schuurt en zet aan tot actie, maar het geloof dat er een God is die alles nieuw zal maken, sluit maakbaarheidsdenken uit. Wanneer we het woord "ontspannenheid" laten vallen, geeft Don gelijk tegengas: "Dat is niet het juiste woord, je kunt

beter spreken van een zekere rust". Er ligt wel degelijk veel druk op zijn schouders en hij blijft hard werken om het verschil te maken, maar zijn geloof helpt hem zijn werk in perspectief te zien. Niet alles hangt van hemzelf af. Of van een partij met drie zetels.

VAN ADVOCaat NAAR POLITICUS

Voordat hij de politiek in ging, werkte Don als advocaat. We vragen hem of deze switch zijn kijk op recht doen heeft veranderd. "Ja en nee. Recht wat op papier geschreven staat, is niet altijd recht, je kunt er ook onrecht mee doen," zegt Don. Hij verwijst daarbij naar wat "positief recht" wordt genoemd: "Iets is recht omdat wij dat als samenleving zo afspreken". Maar er is een diepere laag die vaak over het hoofd wordt gezien. Don stapte over naar de politiek, omdat hij recht meer wilde benaderen vanuit de vraag: "Wat is het fundament waarop we ons rechtssysteem bouwen?" Hij werd gedreven door een dieper verlangen naar rechtvaardigheid, of dat nu op papier staat of niet.

De internationale rechtsorde anno nu beschermt té vaak autoritaire regimes en machtige staten, stelt hij. Neem de VN-Veiligheidsraad die in het leven is geroepen na de Tweede Wereldoorlog en waarin grote spelers zoals de VS, Rusland en China vetorecht hebben. "Andere, kleinere landen lijden onder de patstellingen die hierdoor ontstaan", zegt Don. Volgens hem moet de Veiligheidsraad hervormd worden, zodat o.a. het Mondiale Zuiden beter vertegenwoordigd wordt. Hierover heeft de CU recent

een motie ingediend, met succes.¹ Daarin staat ook dat "gecoördineerde Europese vertegenwoordiging" in de VN-Veiligheidsraad wenselijk is. Met andere woorden: de EU moet van zich laten horen.

EEN ONGELETERDE EU?

De EU staat de laatste tijd te vaak aan de zijlijn, aldus Don Ceder. Waardoor dan? Voornamelijk door het gebrek aan "religieuze en ideologische geleterdheid". Europese regeringen kijken te veel door een seculiere bril naar hoe de wereld zou moeten zijn, in plaats van hoe die daadwerkelijk is. Hierdoor slaan ze de diplomatieke plank mis, omdat ze te weinig weten hebben van wat partijen in een conflict écht willen, legt hij uit. "Neem de oorlog in Gaza. Arabische landen hebben in de onderhandelingen een veel belangrijkere rol gespeeld dan de EU, omdat ze de gelaagdheid van de verschillende, overlappende conflicten scherper doorhebben." Volgens de CU-politicus kan de EU op het wereldtoneel veel effectiever te werk gaan dan ze nu doet.

SYMBOOLPOLITIEK EN CU-(COM)MOTIE

Een ander probleem dat hij aankaart is Europa's neiging tot symboolpolitiek wanneer het internationaal recht wordt geschonden. Wanneer we de betrekkingen met Israël noemen, geeft hij het voorbeeld van het EU-handelsbeleid. "Als wij de handelsdeal met Israël opschorten, gaat Israël dan doen wat de EU wil? Bereiken we er iets mee?" vraagt Don zich af. Volgens hem zijn veel politieke partijen sancties meer als doel an sich dan als middel gaan zien. Toen een aantal EU-landen de Palestijnse staat ging erkennen, ging Israël zijn illegale nederzettingen juist uitbreiden, voegt hij eraan toe.

Hij benadrukt dat het belangrijk is om elkaars uitspraken en moties "af te pellen" en voorgestelde maatregelen

goed te onderbouwen. Inderdaad. Maar zit er dan helemaal geen waarde in het trekken van een rode lijn, of dat nu het beleid van een andere staat verandert of niet? "Zeker wel, de situatie waarin de Palestijnse bevolking zit, is verschrikkelijk en moet stoppen. Daarom heeft de CU bijvoorbeeld wetgeving tegen gewelddadige kolonisten op de Westbank voorgesteld,² is op ons verzoek de ambassadeur ontboden,³ en trekt het kabinet extra geld uit voor verzoeningsprojecten tussen Israëliërs en Palestijnen".⁴ Toch schuurt het bij ons, de interviewers, in dit deel van het gesprek. Er zijn namelijk ook voorstellen geweest die het signaal gaven dat de CU's houding ten aanzien van Israël op zijn best te *soft* is. Samenwerken met Israël bij het uitwerken van een Europees verdedigingssysteem strookt bijvoorbeeld bepaald niet met rechtsprincipes.⁵

Wanneer we de onrust benoemen die binnen de CU is ontstaan door diens Israël-beleid, geeft Don aan dat ontmoeting en dialoog centraler hadden moeten staan binnen de partij. "Ik denk dat ik en velen binnen de partij hetzelfde hart delen, namelijk coëxistentie en toekomstperspectief voor zowel Israëliërs als Palestijnen. Er wordt heel verschillend nagedacht hoe je daar komt. Dat gesprek moeten we blijven voeren en daar sta ik echt open voor."

DOEN WAT JE ZEGT

Met elkaar over moeilijke onderwerpen praten, zoals tijdens het interview, is zeker waardevol. Toch blijft het als een paal boven water staan dat praten alléén niet genoeg is. Als partij die vrede en recht na wil jagen, moet de CU haar principes in de praktijk brengen, vinden wij. Ook wanneer dat lastig is. Immers, om het met Augustinus' woorden te zeggen: "Wat zijn koninkrijken zonder gerechtigheid? Niets anders dan roversbenden."⁶ Daar sluit ook Don zich bij aan.

¹ Tweede Kamer, 'Motie van het Lid Ceder c.s. over Pleiten voor Hervorming van de VN-Veiligheidsraad', Tweede Kamer der Staten-Generaal, 11 september 2025, <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2025D38817&did=2025D38817>.

² Tweede Kamer, 'Nader gewijzigde motie van de leden Van der Burg en Ceder over de inzet voor een verbod op de invoer, verkoop en promotie van goederen en diensten uit de illegale nederzettingen op de Westbank conform de definitie van de motie van Campen/ Boswijk en deze handelsbeperkingen te richten op producten van kolonisten die zich schuldig maken aan landonteigening of andere ernstige misdrijven', Tweede Kamer der Staten-Generaal, 22 augustus 2025, <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2025Z15357&did=2025D35527>.

³ Gerard Beverdam and Ilse Brandemann, 'Kabinet Roept Israëliëse Ambassadeur op het Matje over Aanval op Medisch Personeel in Gaza', Nederlands Dagblad, 8 april 2025, <https://www.nd.nl/nieuws/politiek/1264175/kabinet-roept-israëliëse-ambassadeur-op-het-matje-over-aanval-closemodal>.

⁴ Tweede Kamer, 'Motie van het lid Ceder over het budget voor samenwerkings- en verzoeningsprojecten tussen Israëliërs en Palestijnen verhogen' Tweede Kamer der Staten-Generaal, 26 januari 2026, <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2026Z01680&did=2026D04007>.

⁵ Tweede Kamer, 'Gewijzigde Motie van het Lid Diederik van Dijk c.s. over Samenwerken met Israël bij de Uitwerking van een Europees Lucht- en Raketverdedigingssysteem (t.v.v. 36800-X-53)', Tweede Kamer der Staten-Generaal, 10 maart 2026, <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2026Z04708&did=2026D10738>.

⁶ Augustinus van Hippo, De Civitate Dei, Boek IV, hoofdstuk 4.

we
staan
erbij
en we
kijken
ernaar

Auteur: **Dorothe Kalkman**

Terwijl we door Amsterdam lopen op weg naar het kantoor van De Correspondent, loeien de sirenes om ons heen. De brandweer raast langs voor een noodgeval. Deze sirenes voelen symbolisch voor het gesprek dat we gaan hebben. Vandaag zijn we namelijk op bezoek bij Rinke Verkerk. Ze is journalist bij De Correspondent en schrijft onder andere over het conflict tussen Israël en Palestina. Specifiek schrijft ze over de rol van omstanders bij het conflict. Waarom heeft ze gekozen voor deze invalshoek? En waar komt haar interesse in dit onderwerp vandaan?

SEKSUEEL MISBRUIK EN OMSTANDERSCHAP

In de tijd dat Rinke haar eerste kindje kreeg, kwamen er best wat trauma's naar boven uit haar eigen jeugd. Ze ging in therapie en werd daartoe ook aangemoedigd door mensen om haar heen. Tijdens therapie kwam ze erachter dat die trauma's deels te wijten waren aan diezelfde mensen uit haar omgeving, soms direct en soms indirect. Rinke confronteerde deze mensen hiermee, die daar slecht mee om konden gaan. "Ze wilden mij helpen, tot ik het verhaal omdraaide en zei: 'Dit gaat ook over jou!'" Het feit dat Rinke met een nieuwe invalshoek in

een gedeelde werkelijkheid kwam, stoorde hen. Het maakte dat zij hun eigen werkelijkheid naast die van een ander moesten gaan zetten. Terwijl die laatste werkelijkheid veel negatiever was.

In deze ingewikkelde tijd realiseerde Rinke zich dat ze zelf ook eens aan de andere kant had gestaan in zo'n situatie. Ze herinnerde zich een meisje uit het dorp waar ze was opgegroeid: Lenneke. Lenneke vertelde Rinke ooit dat ze seksueel was misbruikt, maar Rinke wist niet wat ze hiermee moest en had haar sindsdien genegeerd. Dit besef maakte zoveel los dat ze besloot contact met Lenneke te zoeken. Samen besloten ze een boek te schrijven: Het hele dorp wist het. Over hoe Lenneke als slachtoffer werd verstoten uit het dorp. De dader, haar opa, werd berecht, maar bleef ondertussen deel uitmaken van de dorpsgemeenschap. De omstanders, de dorpsgenoten, hadden hun keuze gemaakt voor de dader en niet het slachtoffer. Het beeld dat mensen hadden van hem of van het dorp als fijne plek, daar mocht Lenneke niet doorheen prikken met haar ervaring. Het gevoel dat een dader geeft, namelijk dat je als slachtoffer niets waard en ondergeschikt bent, wordt hiermee door omstanders gevoed. Wat zouden omstanders anders moeten doen? Rinke: "Ik denk dat goed omstanderschap begint met toestaan dat een ander jou mag vertellen hoe de werkelijkheid voor hen is. De werkelijkheid waar jij ook deel van uitmaakt."

OMSTANDERSCHAP EN ISRAËL/PALESTINA

Het omstanderschap in deze misbruikzaak is natuurlijk heel lokaal. Maar de dynamiek van omstanderschap in deze zaak herkende Rinke direct toen ze na 7 oktober 2023 begon met schrijven over Israël en Palestina. De Palestijnen zijn constant ondergeschikt in een situatie waarin Israël alle middelen heeft om de werkelijkheid te dicteren. Ze vertelt: "Het werd me ten eerste duidelijk in het maken van het eerste verhaal, omdat het erg makkelijk was om Israëlische bronnen te pakken te krijgen. Die wilden allemaal praten, terwijl de Palestijnen veel voorzichtiger waren." Rinke vertelt hoe er eerst in haar opkwam dat ze vond dat deze mensen nogal moeilijk deden. Daarna gingen de alarmbellen bij haar af over het oordeel dat ze had. Ze moest denken aan de slachtoffers van misbruik,

die vaak worden veroordeeld als ze voor een kans op publieke bekendheid bedanken. Rinke: "Omstanders hebben dan niet door wat dat iemand kost - hoe vaak die persoon dat al geprobeerd heeft en toch weer niet recht is gedaan." De machthebber of dader in het verhaal is al zo vaak beter uit het verhaal gekomen, dat het slachtoffer is gaan geloven dat het beter af is als het zwijgt. Het kost veel energie om weer de microfoon te pakken.

IK DENK DAT GOED OMSTANDERSCHAP BEGINT MET TOESTAAN DAT EEN ANDER JOU MAG VERTELLEN HOE DE werkelijkheid VOOR HEN IS. DE WERKELIJKHEID WAAR JIJ OOK DEEL VAN UITMAAKT.

Rinke ziet hoe er vanuit Israël op allerlei manieren wordt geprobeerd om verhalen zo te framen dat omstanders in de Israëlische versie van de waarheid blijven geloven. BBC- en CNN-journalisten hebben bijvoorbeeld een brandbrief gestuurd waarin ze aangaven dat ze onder druk van Israëlische belangen bepaalde bronnen, woorden of zinnen niet mogen gebruiken in hun stukken. De middelen die Israël heeft om dit te doen zijn enorm. Rinke bleef ondertussen mensen spreken van beide kampen. Ze begon bij kritische zionisten en Palestijnse vredesactivisten. Daarna kwam ze steeds meer in de hoek van Israëlische anti-zionisten en Palestijnen die Palestijns verzet steunen.

GROEIEND ANTISEMITISME EN KOLONISATIE VAN DE EEUWIGHEID

"Uiteindelijk waren het de Israëli's die zeiden dat het bestaan van deze staat [Israël] eigenlijk niet te rechtvaardigen is, die mij als eerste anders naar de situatie lieten kijken. En ook naar de plek van Nederland in dit verhaal. Het Westen wilde heel graag een Israëlische staat, omdat het de Holocaust op zijn geweten had. Maar Israël is inmiddels, ook volgens

de Israëlische mensenrechtenorganisatie B'Tselem, een Joodse apartheidstaat. Wat er gebeurt op dit moment in Gaza, is ook volgens B'Tselem genocide. Het zijn gewoon Joodse Israeli's die dit zeggen. Ik durfde het aanvankelijk niet eens op te schrijven. Ik vond het zo radicaal dat ik bang was voor antisemitie te worden versleten, maar daar kun je Joodse Israeli's natuurlijk niet van beschuldigen."

Inmiddels schrijft Rinke dat wel letterlijk op. Ze ziet met lede ogen aan wat er in Gaza, de Westbank, Libanon en Iran wordt aangericht. Rinke ziet ook dat groeiend antisemitisme een groot probleem is, maar ziet de toename hiervan niet los van de misdaden die Israël pleegt. "Israël presenteert zich als het land dat Joodse mensen veiligheid biedt. Onder die pretentie pleegt het oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid tegen andere volken. Dan denken mensen op een gegeven moment: nou, als dit allemaal nodig is om Joden te beschermen, dan krijg ik misschien wel een beetje een hekel aan die mensen. Maar dat is niet de schuld van de Joden. Dat is de schuld van wat Israël aan het doen is en dat is de schuld van de bondgenoten die dat narratief van Israël constant blijven herhalen. Die zitten bij het CDA, bij de ChristenUnie, bij de SGP, bij de BBB, bij de VVD, JA21, al die partijen doen daaraan mee."

Als we nog een laag dieper gaan, komt er ook een ideologisch aspect bij de steun die Israël krijgt vanuit het Westen, vanuit bijvoorbeeld Christenen voor Israël en het evangelische christelijk nationalisme dat nu groot is in Amerika. Een aantal kerkstromingen is van mening dat alle Joden naar Israël moeten terugkeren, zodat de Messias dan terugkomt. Rinke is hier helder over: "Dit is het koloniseren van de eeuwigheid." Ze legt uit dat het niet te verantwoorden is dat mensen voor hun eigen verlossing een ander volk de grond in willen werken. Niet te vergeten dat de Joden hierin als instrument worden gebruikt tot de eigen verlossing, want dat is wat die christenen in Rinkes ogen doen.

SYMBOLISCHE GEBAREN EN DIRECTE IMPACT

De rol van omstanders is volgens Rinke dus groot in deze situatie. Voor het geweld in het Midden-Oosten

zelf, maar dus ook voor het groeiend antisemitisme. Wat zouden we dan kunnen doen om Israël een halt toe te roepen? Zou het opzeggen van handelsverdragen met Israël bijvoorbeeld kunnen helpen? Volgens Rinke zeker. Europa is namelijk de grootste investeerder in Israël. Rinke: "Tweederde van dat [Europese] geld gaat via Nederland. Daar kunnen wij Israël hard en geweldloos raken. En we doen het niet." Eén van de producten waarin Nederland handelt met Israël, zijn daarnaast vechthonden. Die worden gefokt en getraind in Nederland, en verscheept naar Israël. "Dit soort vechthonden hebben Palestijnen doodgebeten. Palestijnen worden op dit moment verkracht door dit soort honden in de gevangenis. Verbied op zijn minst de export ervan."

Maar ook als dit soort ingrepen Israël geen halt toeroept, heeft het grote waarde. Het slachtoffer vraagt namelijk het meest om erkenning. Rinke haalt een verhaal aan over seksueel misbruik van een meisje, waarin een oplettende docent uiteindelijk besloot om verhaal te halen bij de dader, de vader van het meisje. De docent ging naar de vader, greep hem bij zijn kraag, schold hem de huid vol en gebod hem het meisje met rust te laten. Het misbruik stopte helaas niet, maar de docent deed toch iets enorm belangrijks: het meisje kreeg het gevoel dat iemand haar zag staan en dat ze het blijkbaar waard was om voor te vechten. Dit kan het begin zijn om een spiraal van geweld te stoppen. Die erkenning is voor een slachtoffer heel belangrijk. Dit werkt ook op grotere schaal door tussen Israël en Palestina. Het opschorten van handelsverdragen zou zo'n gebaar zijn aan de Palestijnen, los van of het geweld door Israël er daadwerkelijk door stopt.

CONCLUSIE

Het is zware materie, dat beseft Rinke goed. Hoe houdt ze dan hoop? "Wat mij helpt zijn dingen zoals moestuinieren. Dan zie je weer dat de natuur gewoon zo graag leven wil geven. Dat is zo mooi. Nu gaat alles weer bloeien. Het doet allemaal zo z'n best. In mijn tuin zijn er al die beestjes. Ja, dan zie je dat de basis gewoon mooi is. De basis is mooi. We hebben iets goeds om mee te werken."

THE UNITED STATES OF AMERICA HANDELSTARIEVEN: TERUG VAN NOOIT WEGGEWEEST

Auteur: **Simon Verhoeven & Samuel Kassa**
Namens de Werkgroep Economie & Innovatie

Door Trumps spraakmakende *Trade Wars*, zijn handelstarieven weer helemaal terug op de internationale politieke agenda. Terug van nooit weggeweest, kunnen we wel zeggen. Want ondanks een decennialange trend van liberalisering van internationale handel, hielden handelstarieven altijd een plaats in de handelsstrategie van landen. Ook voor de ChristenUnie zijn ze een acceptabel middel geweest om de ongewenste effecten van vrijhandel te beteugelen. Hoe verhoudt het gebruik van handelstarieven zich tot het "vrede en recht" uit de beginselverkla-

ring van de ChristenUnie', en welke consequenties heeft dat voor handelsbeleid?

WAT ZIJN HANDELSTARIEVEN OOK ALWEER PRECIES?

De meest voorkomende vorm van handelstarieven zijn importtarieven, die worden uitgedrukt als percentage van de waarde van het product. Stel je voor: er geldt een invoertarief van 30% op wijn uit Chili. In dat geval moet de Europese importeur voor een fles wijn die hij

omgerekend voor 10 euro inkoop, 3 euro afdragen aan de Europese Commissie. Omdat de importeur deze tarieven doorberekent aan de consument, wordt het voor Europeanen minder aantrekkelijk om Chileense wijn te kopen. Dat is precies de bedoeling: deze consumenten zullen namelijk minder Chileense wijn kopen en meer Europese, waardoor Europese wijnboeren meer wijn kunnen verkopen en meer mensen van werk kunnen verschaffen.

Een bijkomstig voordeel voor de regering is dat deze heffingen dus inkomsten opleveren die budgettair ingezet kunnen worden. Zo hebben de welbekende importtarieven van de VS in de eerste negen maanden \$159 miljard verzameld, wat ongeveer neerkomt op 10% van het Amerikaanse overheidstekort.² Wel zijn deze recentelijk onrechtmatig verklaard door de Supreme Court.³ Volgens het vonnis kunnen tarieven enkel door het Congres worden ingevoerd (wetgevende macht) en niet door de president (uitvoerende macht), zoals Trump heeft gedaan.

WAT IS ER MIS MET HANDELSTARIEVEN?

Tarieven maken het lastiger om internationaal te handelen. Vanuit het perspectief van consumenten maken handelstarieven de prijzen van geïmporteerde goederen hoger. Dat levert om minstens twee redenen welvaartsverlies op. Ten eerste heeft de consument minder keus: buitenlandse opties vallen namelijk af door de hogere prijs. Ten tweede lijdt de consument koopkrachtverlies, omdat hij minder geïmporteerde spullen kan kopen en moet kiezen voor duurdere binnenlandse alternatieven. Dit blijkt ook in de praktijk: de importtarieven die Trump heeft ingevoerd zijn vrijwel volledig ten koste gegaan van Amerikaanse consumenten, met welvaartsverliezen die in de tientallen miljarden per jaar lopen.⁴ Ten slotte slaan andere landen vaak terug met meer importtarieven. Dat raakt exporterende producenten in het land dat met de tarieven begon.

Economen zijn het er vanwege de voordelen die het oplevert voor de welvaart al geruime tijd over eens dat handelstarieven zoveel mogelijk moeten worden uitgebannen. Daarom worden

internationale handelsovereenkomsten gesloten, die handelsbarrières zoveel mogelijk wegnemen.⁵ Daar heeft de CU zich toe te verhouden.

WAT ZOU DE BASISHOUDING VAN DE CU MOETEN ZIJN TEGENOVER HANDELSTARIEVEN?

De Christenunie ziet in dat vrije handel voor Nederland voordelen oplevert, zoals een breder scala aan producten en economische groei. Tegelijkertijd streeft de partij naar een wereld die gekenmerkt wordt door duurzaamheid, eerlijke concurrentie en oog voor de mens. De mens dient als rentmeester verantwoordelijk om te gaan met de aarde en alles wat daarop leeft, als een opdracht van God: het streven naar welvaart mag dus niet ten koste gaan van de natuur of tot onrechtvaardige uitkomsten leiden.⁶

KRITIEK OP VRIJHANDELSOVEREENKOMSTEN: VERDELINGSEFFECTEN EN DUURZAAMHEID

Dat maakt dat vrijhandelsovereenkomsten kritisch onder de loep moeten worden genomen. Allereerst klopt het economische adagium dat vrijhandel tot welvaartswinst leidt niet voor iedereen, maar slechts voor de *gemiddelde* burger in een economie. Onder de oppervlakte zijn er altijd winnaars en verliezers en verliezers kunnen meestal niet worden gecompenseerd.⁷ Bij het sluiten van een handelsovereenkomst wordt dus bewust voor lief genomen dat de welvaart van de binnenlandse producenten die moeten concurreren met de wereldprijs zal afnemen. Voor burgers kan het wrang voelen als dezelfde groep voortdurend wordt benadeeld door handelsakkoorden. Recent werden Europese boeren bijvoorbeeld achtereenvolgens geconfronteerd met de vrijhandelsverdragen met Canada,⁸ Australië,⁹ en Zuid-Amerikaanse landen,¹⁰ waarbij zij telkens de economische verliezer leken te worden, ten bate van de welvaart van het geheel.

Daarbij komt dat de internationale concurrentie die boeren ervaren vaak niet eerlijk is. In de afgelopen

maanden is er in het Europese Parlement veel discussie geweest over de EU-Mercosur-deal. Deze handelsovereenkomst regelt onder meer dat de tarieven op landbouwproducten zoals rundvlees deels worden afgeschaft. Het oneerlijke is dat de productiekosten voor deze goederen veel lager zijn in landen als Brazilië, mede doordat bedrijven daar minder milieubewust kunnen produceren. Terwijl van Europese bedrijven wordt verlangd dat ze meewerken aan maatschappelijke doelen omtrent verduurzaming, worden ze niet beschermd tegen deze concurrentie. Mogelijk ondermijnt dit zelfs Europees klimaatbeleid. De vrees is namelijk dat Europese - schonere - productie wordt vervangen door bijvoorbeeld Braziliaanse productie. Dat leidt op mondiaal niveau tot meer milieuvervuiling. Met dit in het achterhoofd is het logisch dat de CU in 2023 – toen nog onderdeel van Kabinet Rutte IV – besloot om zich tegen het EU-Mercosur handelsakkoord te keren.¹¹

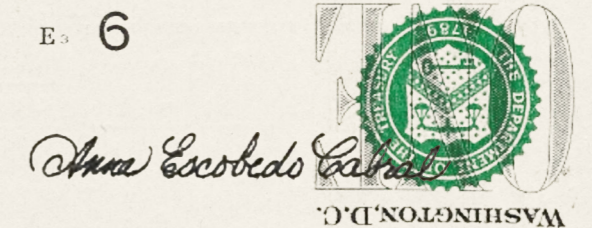
ETHIEK EN STRATEGIE

De importtarieven die Trump op Europa zou heffen, dwongen Europa ook om door een strategische lens te kijken naar tarieven. Waar in 2023 ethiek nog doorslaggevend was voor de positie van de CU, is dit nu voornamelijk strategie. Zo stelde Pieter Grinwis in gesprek met BNR dat wanneer de VS deze tarieven zou instellen, "...je niet gewoon rustig kunt blijven zitten en de andere wang toekeren. Dan is het echt menens en moet je dat andere land uiteindelijk laten

inzien dat dit een heilloze weg is. En dat doe je alleen op deze manier [reactionaire maatregelen]."¹² De CU was in deze context dus vóór tarieven omdat je in zo'n handelsoorlog niet kunt achterblijven en je tit-for-tat moet spelen, aldus Grinwis.¹³

CONCLUSIE

In de afgelopen decennia is de wereldwijde handel steeds toegenomen, ook door de afschaffing van bestaande handelstarieven. Dit heeft Nederland veel gebracht, zoals economische groei en een divers productaanbod. Het is gerechtvaardigd dat de ChristenUnie kritisch staat ten opzichte van verdere liberalisatie van internationale handel wanneer dit ten koste gaat van duurzaamheid, eerlijke concurrentie en rentmeesterschap. Ook handelsoorlogen kunnen een aanleiding zijn tot vergeldingsheffingen. Dat gezegd hebbend: wereldwijde handel bevordert de welvaart van Nederlanders én onze medemensen in andere landen. Daarom moeten importtarieven wel een laatste redmiddel blijven, en niet een nieuwe norm voor handelsbeleid. •

¹ Wetenschappelijk Instituut ChristenUnie. 2018. "Vrede zoeken, recht doen: Beginselverklaring van de ChristenUnie". <https://www.christenunie.nl/wp-content/uploads/2025/08/beginselverklaringchristenunie.pdf>.

² Pacheco, Inti. 2025. "Trump's Tariffs Bring In \$159 Billion in Duties in Fiscal Year 2025." The Wall Street Journal, December 11, 2025. <https://www.wsj.com/livecoverage/stock-market-today-dow-sp-500-nasdaq-12-11-2025/card/trump-s-tariffs-bring-in-159-billion-in-duties-in-fiscal-year-2025-de4d53bXigACK3O8JII2>; U.S. Department of the Treasury. 2026. "Monthly Treasury Statement (MTS)." Data set. <https://fiscaldata.treasury.gov/datasets/monthly-treasury-statement/summary-of-receipts-outlays-and-the-deficit-surplus-of-the-u-s-government>.

³ Romoser, James, and Gavin Bade. 2026. "Supreme Court Strikes Down Trump's Global Tariffs." The Wall Street Journal, February 20, 2026. <https://www.wsj.com/us-news/law/trump-tariffs-supreme-court-decision-29c26fa2>.

⁴ Amiti, Mary, Stephen J. Redding, and David E. Weinstein. "The impact of the 2018 tariffs on prices and welfare." Journal of Economic perspectives 33, no. 4 (2019): 187-210.

⁵ "WTO | Understanding The WTO - The GATT Years: From Havana To Marrakesh". z.d. https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact4_e.htm.

⁶ Schmidt, Christoph. 2023. "ChristenUnie rebelleert met een stem tegen handelsakkoord tussen EU en Mercosur." Trouw, March 6, 2023. <https://www.trouw.nl/politiek/christenunie-rebelleert-met-stem-tegen-handelsakkoord-tussen-eu-en-mercotur-b1d10a4d/>.

⁷ Driskill, Robert. "DECONSTRUCTING THE ARGUMENT FOR FREE TRADE: A CASE STUDY OF THE ROLE OF ECONOMISTS IN POLICY DEBATES." Economics and Philosophy 28, no. 1 (2012): 1-30. <https://doi.org/10.1017/S0266267112000090>.

⁸ Leali, Giorgio. "French Senators Reject EU-Canada Trade Deal Amid Farmer Unrest". POLITICO, 21 maart 2024. <https://www.politico.eu/article/france-senator-reject-eu-canada-trade-deal-farmer-unrest/>.

⁹ Corlin, Peggy. "EU-Australia Trade Deal Draws Ire Of Farmers And Lawmakers". Euronews, 24 maart 2026. <https://www.euronews.com/my-europe/2026/03/24/eu-australia-trade-deal-draws-ire-of-farmers-and-lawmakers>.

¹⁰ Corlin, Peggy. "Mercosur: MEPs Letter Warns Of Concentration Risk Due To Quota Allocation System". Euronews, 27 april 2026. <https://www.euronews.com/my-europe/2026/04/24/mercotur-meps-letter-warns-of-concentration-risk-due-to-quota-allocation-system>.

¹¹ Schmidt, Christoph. 2023. "ChristenUnie rebelleert met een stem tegen handelsakkoord tussen EU en Mercosur." Trouw, March 6, 2023. <https://www.trouw.nl/politiek/christenunie-rebelleert-met-stem-tegen-handelsakkoord-tussen-eu-en-mercotur-b1d10a4d/>.

¹² Baas, Thijs. 2025. "In handelsoorlog kun je alleen maar net zo hard terugslaan." BNR. February 3, 2025. Accessed April 21, 2026. <https://www.bnr.nl/nieuws/economie/10566183/in-handelsoorlog-kun-je-alleen-maar-net-zo-hard-terugslaan>.

¹³ Baas, Thijs. 2025. "In handelsoorlog kun je alleen maar net zo hard terugslaan." BNR. February 3, 2025. Accessed April 21, 2026. <https://www.bnr.nl/nieuws/economie/10566183/in-handelsoorlog-kun-je-alleen-maar-net-zo-hard-terugslaan>.

Over hypocrisie, het Hof en het internationaal recht als huwelijkscrisis:

een interview met Dr. Iva Vukušić

Auteur: **Tirsa Bos**

Als er iets is wat Iva Vukušić níét typeert, dan is het wollig academisch jargon. En dat terwijl ze universitair docent in Internationale Politieke Geschiedenis is aan de Universiteit Utrecht én onderzoeker in Oorlogsstudies aan King's College London. De thema's waar ze zich mee bezig houdt - genocide, oorlogsmisdaden en internationaal strafrecht - lenen zich echter niet goed voor abstract getheoretiseer. Als voormalig onderzoeker bij het Joegoslaviëtribunaal, waar ze bewijsmateriaal verzamelde voor talloze rechtszaken, beseft ze goed dat er te veel op het spel staat om tijd te verdoen aan trivialiteit! Ik belde haar op een dinsdagochtend om te vragen hoe zij kijkt naar de huidige stand van internationaal recht.

Huwelijkscrisis

Of het internationaal recht dood is, vraag ik haar. Dat hoor je de laatste tijd immers vaak. Dr. Vukušić geeft een nuchter antwoord: "Internationaal recht is veel groter dan de meeste mensen doorhebben. Denk aan internationale luchtvaart, betalingsverkeer, handelstarieven. Elke keer dat je een grens oversteekt, is internationale wetgeving aan het werk." De academica trekt een parallel tussen internationaal recht en nationaal strafrecht. "Als iemand vermoord wordt, zeggen we niet: het strafrecht is dood." Het strafrecht blijft overeind staan, ook als de wet overtreden wordt. Momenteel zien we dat internationaal recht aan de laars wordt gelapt, niet het minst door de VS, maar dat betekent niet dat het ophoudt te bestaan. Tegelijkertijd beaamt Vukušić dat we door een serieuze crisis gaan. Ze vergelijkt die met een huwelijkscrisis: het internationaal recht heeft het zwaar te verduren, maar dat betekent nog geen echtscheiding.

Groei

Sterker nog, deze crisis kunnen we aangrijpen als een mogelijkheid tot groei. Een "diagnostisch moment", noemt ze het. Alsof we naar de dokter gaan en te horen krijgen wat er mis is. Wat is de diagnose? Onder andere een hoop hypocrisie. Toen Rusland Oekraïne binnenviel,

waren Westerse landen er als de kippen bij om 'daad van agressie' te roepen. Maar toen de VS Venezuela en Iran aanviel, was de reactie veel milder. En dan hebben we het nog niet eens over hoe het Westen zich tot Israël verhoudt. Hoe kan Nederland, als gastland van het Internationaal Gerechtshof en Strafhof, sterker uit de 'huwelijkscrisis' van internationaal recht komen? Dr. Vukušić benadrukt dat we veel principiëler moeten zijn in ons buitenlandbeleid. "Dus geen 'we hebben begrip voor' van de minister-president wanneer hij het heeft over de oorlog in Iran." Door dit soort dingen te zeggen, komt Nederland "dubbelhartig en nep" over. Mensenrechten horen consequent verdedigd te worden, ook als het ons wat kost. Denk aan hogere handelstarieven of een beschadigde relatie met een historische partner.

het internationaal
recht heeft
het zwaar te
verduren, maar dat
betekent nog geen
echtscheiding.

¹ Het Joegoslaviëtribunaal (ICTY) werd in 1993 door de Verenigde Naties opgezet om verdachten te vervolgen voor oorlogsmisdaden die in het voormalig Joegoslavië gepleegd waren in de jaren '90. Het tribunaal hield in 2017 op te bestaan.

Hoge verwachtingen

De wetenschapper onderstreept dus het belang van principes. Tegelijkertijd is ze realistisch, vooral wanneer het gaat om wat er van internationale rechtsmechanismen, zoals het Internationaal Strafhof, verwacht wordt. Ze blikt terug: "Toen ik nog bij het Joegoslaviëtribunaal werkte, waren we een stuk naïefer. We wilden dat rechtszaken van alles zouden bereiken: vergelding, aansprakelijkheid, het afgeven van een signaal, democratisering. Inmiddels weten we dat berechting van oorlogsmisdaden maar een onderdeel van de oplossing is." Toen het Internationaal Strafhof in het leven werd geroepen in 2002 waren de verwachtingen ook torenhoog, maar bestraffing - hoe belangrijk ook - bewerkstelligt nog geen verzoening. Voor dat laatste is veel meer nodig, aldus Vukušić, zoals reïntegratie van oud-strijders, psychische ondersteuning van slachtoffers, preventiemaatregelen en betere toegang tot het rechtssysteem. Het Strafhof is dus onderdeel van een veel grotere puzzel. Wat het wél zelf kan doen om zijn effectiviteit te verbeteren, stelt de docent, is transparanter worden en een betere werksfeer creëren. Die is momenteel namelijk verre van aangenaam.

Fatalisme?

Aan het eind van het gesprek vraag ik Dr. Vukušić nog hoe ze haar werk volhoudt. Hoe voorkomt ze fatalisme wanneer ze continu bezig is met tenhemelschreiend onrecht? Ook daarin is ze nuchter: "Het gaat niet om mij. Ik ben als blanke, Westerse vrouw met een vaste baan geprivilegieerd. We zouden ons moeten concentreren op mensen die daadwerkelijk oorlogsgeweld meemaken, zoals in Gaza." Naast dit relativiseringsvermogen benadrukt ze ook dat ze haar werk als betekenisvol ziet, omdat ze met haar onderzoek mensen, en soms regeringen, kan informeren en activeren. Het is onderdeel van een groter geheel, legt ze uit. "Niet iedereen zit hersendood op Instagram, er is beweging. Ga niet bij de pakken neerzitten. Kijk in de geschiedenis, naar vrouwen, naar tot slaaf gemaakte mensen - zij bleven zich inzetten totdat ze iets in beweging konden brengen." Er is dus werk aan de winkel. "Not all is lost", benadrukt Vukušić. Hoe we stemmen, of we politici aanspreken op gebrek aan daadkracht - hiermee kunnen we wel degelijk verschil maken.

BEDRIJVEN ALS SLUIP MOORDENAARS?

Auteur: Iris Huizinga (Criminoloog MSc)

Stel je voor: je geniet van een autorij in je “groene” auto. Maar wat je niet weet, is dat je auto veel meer uitlaatgassen uitstoot dan wettelijk toegestaan is.

Precies dit overkwam zo’n negen miljoen Volkswagenrijders, toen eind 2016 bekend werd dat de Duitse autofabrikant gesjoemeld had met emissietesten. De auto’s bleven bij deze tests keurig onder de wettelijke emissienorm, terwijl ze op de weg veel meer vervuilen.

Het bekend worden van deze fraude leidde tot wereldwijde ophef en imagoschade voor Volkswagen. Maar de gevolgen waren ook voor anderen tastbaar en zelfs dodelijk. Een Amerikaanse studie berekende dat de luchtvervuiling die het schandaal veroorzaakte zou leiden tot 59 voortijdige sterfgevallen.¹ In Europa, waar Volkswagen het best verkochte automerk is, zijn de gevolgen nog groter: milieukundigen van de Radboud Universiteit berekenden dat in totaal bijna 45.000 gezonde levensjaren verloren gegaan zijn.²

Een ernstige zaak, zul je denken. Maar de juridische consequenties kenden internationaal grote verschillen. In de Verenigde Staten legde een rechtbank schikkingen en boetes op met een totale waarde van ruim 20 miljard dollar. In Duitsland kregen twee oud-managers celstraffen tot 4,5 jaar opgelegd en werden twee anderen veroordeeld tot voorwaardelijke gevangenisstraffen. In andere landen bleef de aanpak beperkt tot het uitvoeren van onderzoeken en het opschorten van de verkoop van de betrokken modellen.

Michiel Zwinkels, hoofdofficier van justitie van het Functioneel Parket, is dan ook van mening dat er veel meer zaken tegen bedrijven moeten komen. In een interview met de Volkskrant noemt hij milieucriminelen, niet zelden grote bedrijven, “sluipmoordenaars”:³

“OP HET MOMENT DAT JE EEN LIJK OP STRAAT ZIET LIGGEN, DENK JE: HÉ, DAAR IS IETS GEBEURD, EN DAN GA JE OP ZOEK NAAR DE MOORDENAAR. MAAR MILIEUGRIMALITEIT KAN HETZELFDE EFFECT HEBBEN. MENSEN GAAN DOOD. HET DUURT ALLEEN VEEL LANGER.”

Witteboordencriminaliteit, ook wel organisatiecriminaliteit, kan dus enorme impact hebben. Milieucriminaliteit zoals in het Volkswagen-voorbeeld, maar ook door bedrijven als Chemours of Tata Steel, heeft desastreuze gevolgen voor gezondheid en natuur.

Andere vormen van organisatiecriminaliteit laten hetzelfde patroon zien. Het Enron-schandaal uit 2001 is een berucht voorbeeld uit de financiële sector. Na jarenlange fraude, waarbij het winstbeeld van het bedrijf rooskleuriger voorgedaan werd dan het was, stortte het bedrijf uiteindelijk in. Werknemers verloren hun baan, aandeelhouders verloren enorme bedragen, en de gevolgen voor hun levens en gezinnen waren groot, al is de mentale schade moeilijk in kaart te brengen en in cijfers uit te drukken.

Je zou denken dat al deze schade reden genoeg zou zijn om witteboordencriminaliteit zwaar, doch rechtvaardig, te bestraffen. Maar wetenschappelijk onderzoek laat zien dat veroordelingen vaak niet in verhouding staan tot de ernst van de delicten en dat het opleggen van gevangenisstraffen meer uitzondering dan regel is. Wanneer er wel celstraffen opgelegd worden, zijn deze meestal lager dan voor vergelijkbare “traditionele” criminaliteit. Zo ligt het

strafmaximum voor moord op dertig jaar of levenslang en krijgen veroordeelden niet zelden rond de tien jaar gevangenisstraf opgelegd. De twee oud-managers van Volkswagen kregen slechts 2 jaar en 7 maanden en 4,5 jaar cel, ondanks de gezondheidsschade en sterfgevallen die hun daden veroorzaakten.

Bedrijven kunnen dus enorme schade veroorzaken, maar het internationale recht, de opsporing en de urgentie blijven vaak achter. Dit roept op tot herbezinning op een belangrijke vraag: hoe rechtvaardig is het dat grote bedrijven gemakkelijker wegvaren met ernstige misdaden dan individuen, terwijl de impact van hun daden vaak vele malen groter is?

Deze vraag klinkt ook steeds vaker door in de politiek, maatschappij en strafrechtketen. Zo bepalen interne richtlijnen van het OM die sinds 2020 gelden dat het OM transparant moet zijn over zogeheten hoge transacties: afspraken tussen het OM en verdachten, waarbij afgezien wordt van vervolging indien de verdachte aan de gestelde voorwaarden voldoet.⁴ Vaak gaat het hierbij om betaling van hoge bedragen. Bovendien moeten hoge transacties voortaan getoetst worden door een onafhankelijke commissie. Hiermee wil het OM tegemoetkomen aan groeiende verontwaardiging over het “afkopen” van vervolging door bedrijven.

Daarnaast zijn op wetgevend vlak stappen gezet. In 2015 trad de Wet Finec in werking, met als doel de pakkans voor financieel-economische criminaliteit te vergroten en zwaarder te straffen. Volgens onderzoek van het WODC draagt de wet echter maar beperkt bij aan dit tweede doel.⁵

Ook recentere onderzoeken van het WODC laten zien dat de Nederlandse aanpak van financieel-economische criminaliteit en milieucriminaliteit nog wat te wensen overlaat.⁶ Capaciteitstekorten, versnippering van taken en gebrekkige samenwerking blijven grote obstakels.

De erkenning van de ernst van witteboordencriminaliteit lijkt dus toe te nemen, maar de daadkracht blijft achter. Hiermee blijft de vraag: hoeveel schade moet witteboordencriminaliteit nog aanrichten voordat ze (in Nederland) dezelfde urgentie krijgt als andere vormen van criminaliteit?

¹ Vaughan, Adam. 2015. “VW Emissions Cheat Estimated To Cause 59 Premature US Deaths”. The Guardian, 29 oktober 2015. <https://www.theguardian.com/environment/2015/oct/29/vw-emissions-estimated-to-cause-59-premature-us-deaths>.

² EOS Wetenschap. 2016. “Volkswagenfraude: 44.000 Verloren Gezonde Levensjaren in Europa”. 3 februari 2016. <https://www.eoswetenschap.eu/gezondheid/volkswagenfraude-44000-verloren-gezonde-levensjaren-europa#:~:text=Door%20de%20extra%20uitstoot%20van%20stikstofoxiden%20zijn,72.000%20als%20Volkswagen%20de%20sjoemelwagens%20niet%20terugroep>.

³ Persson, Michael, en Marc van den Eerenbeemt. 2024. “Milieucriminaliteit kan hetzelfde effect hebben als moord. Mensen gaan dood. Het duurt alleen veel langer”. De Volkskrant. 7 december 2024. <https://www.volkskrant.nl/binnenland/milieucriminaliteit-kan-hetzelfde-effect-hebben-als-moord-mensen-gaan-dood-het-duurt-alleen-veel-langer-b995a0a8/>.

⁴ Openbaar Ministerie. 2022. “Nieuwe Aanwijzing hoge transacties”. 15 februari 2022. <https://www.om.nl/actueel/nieuws/2020/09/04/nieuwe-aanwijzing-hoge-transacties>.

⁵ Kuin, Marije, Niels Raaijmakers, en Britt van den Berg. 2023. “Evaluatie Wet verruiming mogelijkheden bestrijding financieel-economische criminaliteit”. Publicatienr. 22036. WODC. Regioplan. <https://repository.wodc.nl/bitstream/handle/20.500.12832/3329/3220-evaluatie-wet-verruiming-bestrijding-finec-criminaliteit-volledige-tekst.pdf>.

⁶ Hill, Jessica, Sanne Buisman, Wim Huisman, Joke Harte, Dian Boelsz, Jan Henric van Vliet, Anne van Leeuwen, Nerissa Naarden, en Saïd Yagkoubi. 2025. “Eenheid in veelzijdigheid bij de aanpak van financieel-economische criminaliteit”. WODC. Vrije Universiteit Amsterdam. <https://repository.wodc.nl/bitstream/handle/20.500.12832/3515/rapport-eenheid-in-veelzijdigheid-bij-de-aanpak-van-fec.pdf>; Kluin, Marieke, Aaron Bron, Lisa Ansems, Joep Lindeman, en Benny van der Vorm. 2026. “Effectiviteit van strafrechtelijke sancties bij ernstige milieudelicten”. WODC. Universiteit Leiden & Universiteit Utrecht. <https://repository.wodc.nl/bitstream/handle/20.500.12832/3516/rapport-effectiviteit-strafrechtelijke-sancties-ernstige-milieudelicten.pdf>.

Recht na Neurenberg

Auteur: **Joeri Jansen**

Aan het eind van de Tweede Wereldoorlog stonden de geallieerden voor een belangrijk vraagstuk: hoe nu verder? Nazi-Duitsland was verslagen, zijn leger geneutraliseerd en de hoge functionarissen waren dood, voortvluchtig of opgepakt. Voor de capitulatie was al vastgelegd dat er een militair tribunaal zou komen om zo de nog levende nazi's te berechten. Hoewel het Verenigd Koninkrijk liever gelijk was overgegaan op executies en de Sovjet-Unie eigenlijk had gehoopt op een showproces, kwamen uiteindelijk duizenden mensen naar Neurenberg om mee te werken aan de Neurenberg-tribunalen. De processen in Neurenberg worden door sommigen gezien als de oorsprong van onze huidige interpretatie van internationaal recht. Het was dusdanig een mijlpaal dat de gebeurtenissen ook zijn gebruikt als inspiratie voor meerdere boeken en films. De films *Judgment at Nuremberg* uit 1961 en *Nuremberg* uit 2025 zullen in dit artikel worden gebruikt om conclusies te trekken over internationaal recht.

Nuremberg

Nuremberg legt de focus op het hoofdproces uit Neurenberg, het proces tegen de nazi-kopstukken. Onder andere admiraal (en op dat moment feitelijk leider van Duitsland) Karl Dönitz, voormalig rijkscommissaris van Nederland Arthur Seyss-Inquart en rijksmaarschalk Hermann Göring moeten worden berecht in Neurenberg en ze worden voor hun proces psychisch geëvalueerd door psychologen of ze überhaupt nog toerekeningsvatbaar zijn. Ook wordt er een inschatting gemaakt van hoe waarschijnlijk het is dat de verdachten zelfmoord zullen plegen. De angst bij de geallieerden is namelijk dat de verdachten net als Hitler en Goebbels zichzelf van het leven zullen beroven om een officiële veroordeling te ontlopen. Douglas Kelley is een van de aangewezen psychologen, en hij moet deze inschattingen maken.

De film zoomt in op de verstandhouding die Kelley en Göring ontwikkelden.

Tegen het eind van de film stelt Göring aan Kelley de vraag hoe de nazi's herinnerd zullen worden, specifiek of men nog door zal hebben dat de nazi's mensen waren en geen monsters. De Göring uit de film heeft daarin wel een punt, het is makkelijk om te denken dat de gruwelijkheden uit de Tweede Wereldoorlog alleen zijn gedaan door monsterlijke figuren, door figuren die totaal anders waren dan wij. Dit was helaas niet de realiteit en dat is dan ook gelijk het meest confronterende. De nazi's waren wellicht wel monsters, maar het waren mensen die zich ontwikkelden tot monsters. Diep van binnen waren ze wellicht niet veel anders dan jij en ik, wat impliceert dat ook wij de beschamende potentie hebben om gelijksoortig monsterlijk gedrag te vertonen. De film legt hier nog eens extra focus op in de laatste minuten, waarin Kelley beweert dat er ook in zijn tijd mensen zijn die andere mensen ontzettend willen benadelen als zij zelf daar maar voordeel uit halen. Dit was zo in zijn tijd, maar eigenlijk ook nog steeds in onze tijd. En dat roept dan ook de vraag voor onszelf op, willen wij een politiek van mensen of van monsters?

vaardig is. De film stelt dat het weliswaar logischer zou zijn geweest als de rechtszaak had geresulteerd in vrijspraak, maar dat dit niet een rechtvaardige uitspraak zou zijn geweest.

Judgment at Nuremberg is misschien wel ouder dan onze ouders en nog opgenomen in zwart-wit, maar de concepten zijn nog steeds actueel. Ook in 2026 worden we nog vaak geconfronteerd met twee opties, een logische en een rechtvaardige. Logische keuzes laten de dingen soepel lopen en zorgen voor stabiliteit, maar rechtvaardige keuzes doen het meest recht aan waartoe wij opgeroepen zijn. Er kan gesteld worden dat de nazi's uit *Judgment at Nuremberg* ook vaak de logische keuze hebben gemaakt. Ondanks de goede wil die er in zowel die personages als in ons kan zijn, leiden goede intenties niet altijd tot de beste uitkomsten. De ChristenUnie gebruikt wel eens de kreet 'samen recht doen', hierin ligt een duidelijke oproep en opdracht. Waar trekken wij nog de grens waar het logische eindigt en het rechtvaardige begint?

Leren van het verleden

In de huidige tijd van groeiend internationaal onrecht is het wijs om te kijken welke lessen we kunnen leren van het verleden. De Neurenberger processen baanden de weg voor latere tribunalen voor misdaden begaan in China, Joegoslavië en Rwanda. Ondanks dat het internationaal recht kon leunen op de hoeksteen die Neurenberg leek te zijn, moeten we helaas ook vaststellen dat de internationale gemeenschap tegenwoordig niet meer de idealen van de processen vertegenwoordigt. Wellicht aan ons dan de taak om te strijden voor een rechtvaardige wereld, waarin we onszelf en elkaar beschermen tegen het onmenselijke wat soms in ons naar boven komt. Rechtvaardig hierin is dan wel om te erkennen dat de meeste mensen niet monsterlijk zijn (Rutger Bregman zou zeggen dat de meeste mensen deugen), maar bepaalde acties neigen wel naar dat onmenselijke en dat zou ons als mensheid zomaar de verkeerde kant op kunnen trekken. Laten we dat wat menselijk en wenselijk is als zodanig benoemen, maar ook in rechtvaardigheid de vinger op de zere plek leggen en het onrecht benoemen waar we dat zien. •

Judgment at Nuremberg

Judgment at Nuremberg (1961) is een gefictionaliseerde vertelling van een van de latere processen in Neurenberg, het proces tegen rechtsgeleerden en rechters uit het Derde Rijk. Een centraal idee in de film is dat de beklaagden alleen maar handelden naar hun opdrachten en dat zij hun positie hebben gebruikt om ergere scenario's te voorkomen dan wat uiteindelijk heeft plaatsgevonden. De film insinueert ook dat het Duitse volk geen heil ziet in het berechten van de personen in kwestie, en dat de uitkomst van de rechtszaak praktisch niemand boeit. Desondanks veroordeelt de rechtbank de beklaagden tot levenslange gevangenisstraf. Net als bij het daadwerkelijke proces kunnen de veroordeelden zich niet beroepen op bevelen van bovenaf. 'Befehl ist Befehl' is geen verdediging en de rechtbank is van mening dat mensen verantwoordelijkheid hebben richting hun medemens en hen dus niet als minderwaardig mochten behandelen en veroordelen. De film maakt duidelijk het onderscheid tussen wat logisch is en wat recht-

